

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

МАКСИМОВА ІРИНА ІГОРІВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики
д. е. н., доцент

_____ Лимар В.В.
« ____ » _____ 2022 р.

СУЧАСНІ МОНАРХІЇ У ГЛОБАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Магістерська робота

Науковий керівник:
Богінська І.В., доцент кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики,
доцент

Оцінка: ____ / ____ / ____

(бали/за шкалою ECTS/за
національною шкалою)

Голова ЕК:

Федуняк С.Г., д. політ. н., професор

_____
(підпис)

Вінниця 2022

АНОТАЦІЯ

Максимова І.І. «Сучасні монархії у глобальній політиці». Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

У магістерській роботі досліджено характерні ознаки та особливості сучасних світових монархій, зокрема британської, на якій робиться найбільший акцент. Порівняно типи сучасних світових монархій та функціонуючих режимів конкретних держав. Показано, як монархія впливає на різноманітні аспекти життя суспільства всередині та за межами держави. На підставі соціологічних опитувань виявлено, як змінюються настрої громадськості по відношенню до сучасного інституту монархії та якими вони є зараз.

Ключові слова: монархія, монарх, королівська родина, інститут монархії, король, форма правління, конституційна монархія, абсолютна монархія, глава держави.

92 с., рис. 10 . Бібліограф.: 89 найм.

ABSTRACT

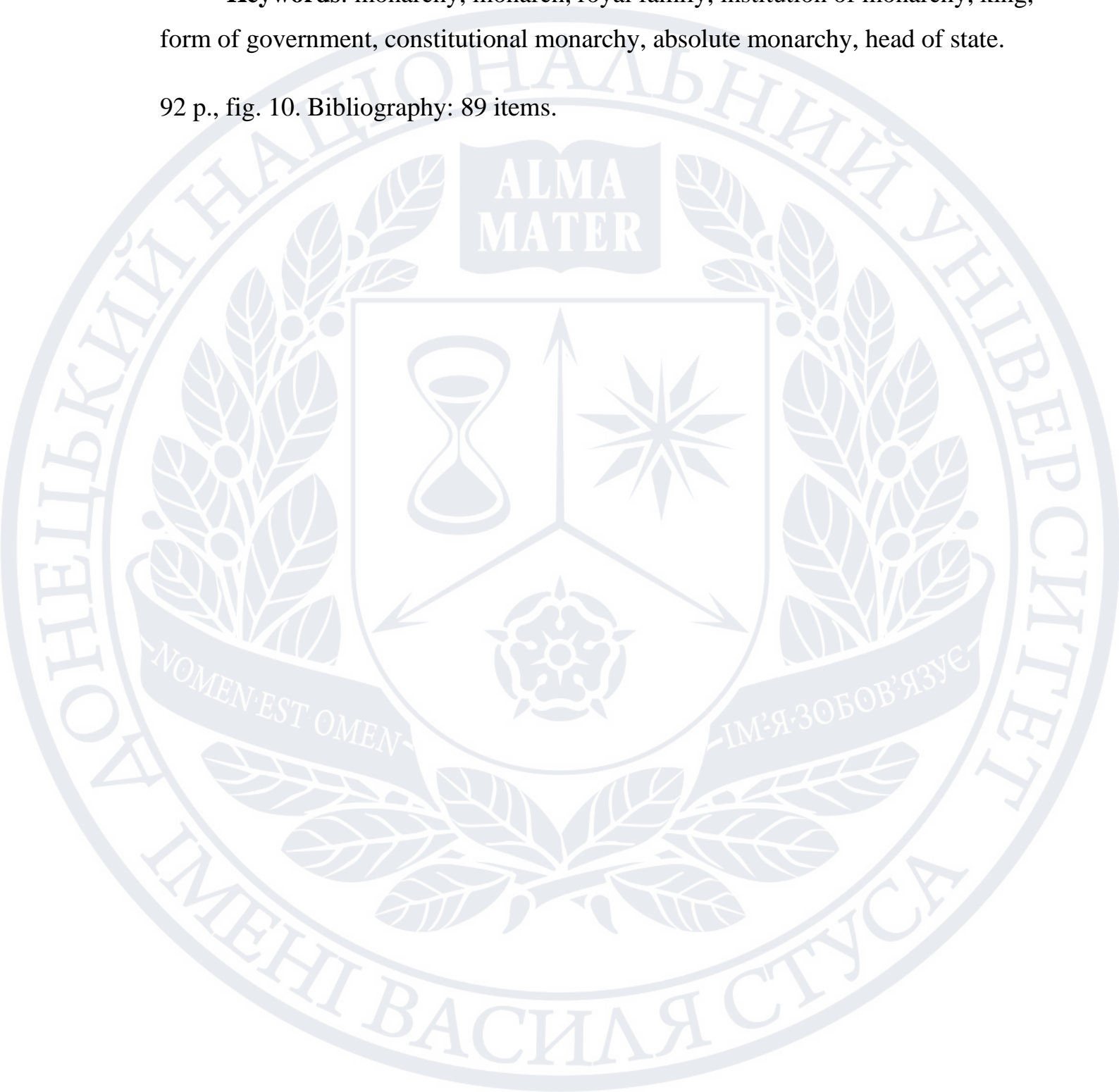
Maksymova I. «**Media image of the British monarchy and the royal family**». Specialty 291 «International Relations, Public Communications and Regional Studies». Vasyly' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2022.

The characteristic features and peculiarities of modern world monarchies, in particular the British monarchy, on which the greatest emphasis is placed, are investigated in the master's work. The types of modern world monarchies and functioning regimes of specific states are compared. It is shown how monarchy affects various aspects of society inside and outside the state. Based on the social,

it is revealed how the public attitudes towards the modern institution of monarchy are changing and what they are now.

Keywords: monarchy, monarch, royal family, institution of monarchy, king, form of government, constitutional monarchy, absolute monarchy, head of state.

92 p., fig. 10. Bibliography: 89 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОГО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1 Стан вивчення проблеми	8
1.2 Характеристика джерел	10
1.3 Методологічні засади дослідження	12
РОЗДІЛ 2. СУТНІСТЬ СУЧАСНОЇ МОНАРХІЇ ЯК ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ. ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ НА ІНСТИТУТ СУЧАСНОЇ МОНАРХІЇ.....	14
2.1. Співвідношення понять «монархія» та «королівська родина».....	14
2.2. Особливості сучасних конституційних монархій.....	19
2.3. Абсолютні монархії у сучасному світі.....	24
2.4. Змішані монархії як різновид сучасних монархій.....	28
РОЗДІЛ 3. ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ МОНАРХІВ У ЗОВНІШНІЙ ТА ВНУТРІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ.....	29
3.1. Конституційний статус монарха у демократичних країнах.....	29
3.2. Повноваження та функції монарха у галузі внутрішньої політики.....	30
3.3. Монарх як суб'єкт зовнішньої політики.....	37
РОЗДІЛ 4. ВПЛИВ МОНАРХІВ ЯК ПОЛІТИЧНИХ СУБ'ЄКТІВ НА КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	44
4.1. Врегулювання конфліктів.....	44
4.2. Сприяння економічному розвитку країни.....	50
4.3. Розвиток туристичної галузі.....	56
РОЗДІЛ 5. МОНАРХІЇ У ФОРМУВАННІ БРЕНДУ ДЕРЖАВИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ.....	61

5.1. Монархія як національний бренд.....	61
5.2. «М'яка сила» державного візиту монарха та членів королівської родини.....	64
5.3. Рівень громадської підтримки інституту сучасної монархії.....	72
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Монархія є однією з найдавніших форм правління, починаючи з далеких часів єгипетських фараонів і до наших днів. Це свідчить про її здатність існувати в різних історичних, ідеологічних, політичних та економічних умовах розвитку суспільства. Нині у світі досить велика кількість монархій, які не тільки існують у сучасних умовах, але й продовжують трансформуватися. Однак все частіше постає питання про перспективи збереження цього інституту, його необхідності та вартості для кожної з держав з цією формою правління. Зважаючи на стрімке перетворення багатьох держав світу на демократичні і співставлення монархій з автократичними режимами, перетворення більшості монархій на конституційні – їх роль у процесах глобальної політики зменшується до чисто формальних, а монархів з дійсно правлячих верхівок перетворює на «символи» держави. Саме тому, актуальність даної роботи полягає у тому, щоб дослідити місце монархічної форми правління, її природи, сутності та інститутів на сучасній політичній карті світу і дізнатися про можливі перспективи розвитку монархій у світі.

Об’єкт дослідження – світова політика.

Предмет дослідження - сучасна монархія як інститут та форма державного правління, її політичний вплив у світовій політиці.

Мета – дослідити різноманітність способів, якими монархії та окремі члени королівських сімей - впливають на глобальні справи сьогодні.

Реалізація мети передбачає вирішення наступних завдань:

- Провести аналіз таких понять, як «корона», «монархія» та «королівська родина», виявити їх особливості та специфіку;
- Визначити ролі монархів та членів королівських родин – формальні та неформальні, у зовнішній та внутрішній політиці держави;
- Порівняти монархії вибраних держав, їх історичний вплив, трансформацію та місце в сьогоденні;

- Визначити статуси монархії у глобальній політиці та світовій системі;
- Дослідити роль та місце окремих монархій у світовій політичній системі;
- Оцінити рівень громадської підтримки монархії (через соц. дослідження);
- Оцінити можливість монархій зберегти своє існування та вплив на глобальну політику та світові процеси.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період ХХІ століття. Саме цей період сучасності відповідає темі дослідження. Проте передбачається наведення ретроспективних даних та історичного аналізу для кращого розуміння еволюції ролі монархії в цілому та монарха зокрема у політичних рішеннях конкретної держави або глобальних політичних справах. Також це дає змогу краще зрозуміти значення сучасних процесів, що на це вплинули.

Географічні рамки даного дослідження охоплюють держави Європи, Азії, Африки, Америки та Океанії. Оскільки сутність роботи полягає в дослідженні сучасних монархій у глобальній політиці, необхідним було звужити географічні рамки дослідження та обрати лише декілька держав на перерахованих материках – виходячи з розміру, історії та форми правління.

Наукова новизна полягає у комплексному дослідженні монархічної системи влади та перспектив її подальшого існування і функціонування у сучасному глобальному світі.

Науково-практична значущість дослідження полягає у тому, що у роботі зрозуміло та ґрунтовно розкривається суть поняття «монархія» загалом, та його характеристики і особливості в різних країнах світу. Порівняно різні типи сучасних монархій, щоб виявити їх основні подібності та відмінності, а також проведено ретроспективний аналіз задля визначення змін та трансформацій, що спіткали монархії до періоду сучасності. Окремо проаналізовано вплив інституту монархії на ключові політичні та економічні аспекти держави, та місце монархів як глав держав і членів королівської

родини у формуванні внутрішньої та зовнішньої політики. На підставі соціологічних опитувань сформовані ключові тези щодо зміни настроїв громадськості стосовно існування та необхідності інституту монархії у сучасному світі. Базуючись на отриманих результатах дослідження здійснено спробу визначити подальші перспективи розвитку інституту монархії.

Структура магістерської роботи обумовлена змістом, порушеною проблемою, предметом і методами дослідження. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, кожен з яких має розподіл на підрозділи, висновки, список використаних джерел та літератури. Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 87 сторінок. Загальний обсяг тексту – 97 сторінок. Кількість використаних джерел та літератури – 89.

РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОГО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан вивчення проблеми

Монархія є черговою сходинкою в розвитку організації державної влади, і саме ця форма правління, змінюючись і модифікуючись, змогла пройти довгий шлях від зародження державності до сьогодення. На наш погляд, питання про роль монархії в міжнародних відносинах і внутрішній політиці з наукових позицій поки що недостатньо вивчене, хоча і є важливим для розуміння світових процесів, оскільки монархічні держави мають свої особливості, способи і підходи до вирішення внутрішньополітичних і міжнародних проблем.

У своєму дослідженні авторка спиралася на праці вітчизняних та західних фахівців. Щоб кращим чином систематизувати роботу над дослідженням, літературу було поділено на такі групи:

- 1) До першої групи належать дослідження, пов'язані з існуванням британської монархії, зокрема з життям королеви Єлизавети II і членів королівської родини таких авторів як M. Guillen [22], R. Hazzell [23], S. Wood [89]. У британській літературі спостерігається дві крайнощі: або автори пишуть тільки про політику без монархії і без участі в ній королеви, або про монархію з її багаторічною історією, але абсолютно без визначення її значення для держави і людей. Завданням автора даної роботи, зокрема, було якраз виявлення ролі інституту монархії в рамках держави.
- 2) До другої групи належать дослідження стосовно впливу монархій на економічний та туристичний аспекти, проблему яких висвітлюють такі вчені як S. Austin [10], Ю. Корецька [2], P. Ditter [15].
- 3) Третя група дослідників вказали на типи, особливості та характеристики різних сучасних світових монархій - С. Анскар [8], Я. Черногор [5], В. Сухонос [3].

- 4) Четверта група вивчення проблеми стосується формальних та неформальних ролей монархій у зовнішній та внутрішній політиці держави, висвітлює R. Hazell, B. Morris[23] та М. Хаустова [4].

Резюмуючи сказане про праці вітчизняних та закордонних авторів, необхідно підкреслити, що хоча інтерес до монарха та його родини завжди знаходиться на високому рівні, проте розглядається, швидше, з точки зору конкретної проблеми чи питання (наприклад конституційної ролі монарха). З точки зору саме сучасного інституту монархії на світовій арені є досить маловивченою. До даної теми звертались лише декілька авторів: R. Hazell та B. Morris[23], чия робота стала підґрунтям для розробки данного дослідження.

1.2 Характеристика джерел

Написання даної роботи вимагало залучення найрізноманітніших джерел. При виборі джерельної бази автор керувався такими критеріями:

- 1) релевантність теми, предмета і мети дослідження;
- 2) достовірність і верифікованість;
- 3) репрезентативність статистичних (соціологічних) даних.

За походженням джерела діляться на наступні групи:

- законодавчі акти;
- публічні виступи та промови монарха та членів королівської родини, з приводу тих чи інших подій;
- кіно, відео – матеріали (в тому числі документальні), які відображають особливості життя, місце та роль королівської родини у суспільстві; поїздки та заходи королівських осіб, тощо;
- статті засобів масової інформації, що висвітлюють ті чи інші події королівського життя
- офіційні сайти королівських осіб;
- дані соціологічних опитувань;
- економічні дані.

До першої групи належать джерела правового характеру (історичні та політичні документи досліджуваних держав). Серед них варто виділити конституції європейських держав що вичерпно визначають повноваження таких основних органів влади, як корона, парламент, кабінет міністрів.

Видаючи окремі статuti, законодавчі органи виходять з того, що повноваження основних центральних органів держави, до яких традиційно відносяться монарх, парламент і уряд, склалися історично, тому сучасні правові акти є не більше ніж уточненням і поясненням окремих повноважень та особливостей порядку їх формування

Серед джерельної бази, значний внесок в дану кваліфікаційну роботу внесли засоби масової інформації, що висвітлюють повсякденну діяльність монархів та членів королівських сімей, та дають змогу найкращим чином дослідити їх роль у різноманітних аспектах життя суспільства, та у якому «світлі» вони при цьому перебувають. А також вони дають змогу зрозуміти зміну громадських настроїв стосовно інституту монархії. Серед них: документальні кінофільми, відео-матеріали [31, 36, 64-65, 71]; офіційні сайти королівського дому різних держав [7, 42, 47, 67, 70, 74]. Також були залучені та проаналізовані статті таких новинних каналів та періодичних видань як The Independent [27], The Conversation [18, 13], The Washington Post [58], CNN [66], Global News [39], Bloomberg [33], та інш.

Чималу роль в написанні даної кваліфікаційної роботи зіграли соціологічні опитування, що проводились для визначення ставлення суспільства до монархії на сучасному етапі її існування, такі як: CNN [66], YouGov [19], Statists [16].

Важливим джерелом інформації є промови та виступи Королеви Єлизавети II та членів королівської родини Британії та інших держав [20-24].

Нарешті, було проведено дослідження для збору певних даних впливу та вартості монархії для економічної складової держави [17, 59].

1.3 Методологічні засади дослідження

Дане наукове дослідження здійснювалося за допомогою значної кількості загальнонаукових та спеціальних політологічних підходів та методів.

У науковій роботі використовуються:

- діалектичний підхід, так як він полягає у сприйнятті міжнародних відносин як динамічної системи, що перебуває у стані постійного руху і розвитку, доводить історичний аспект проблеми - роль та місце монархій у політичній системі світу змінювались в залежності від різних історичних та політичних аспектів, вони набували нових рис та ознак у різний час свого існування, трансформувались з абсолютних в конституційні і отримували різну прихильність громадськості, що варіювалась в залежності від особистої прихильності до того чи іншого члена королівської родини та різноманітних подій довкола них.

- біхевіористський підхід, за допомогою якого можна було дослідити як змінювалось ставлення громадськості до монарха та королівської родини з плином часу.

Серед методів найбільше значення мали:

- історико – порівняльний метод, що дав змогу виділити основні фактори, що вплинули на формування місця та ролі окремих монархій у глобальній політиці;

- інституціональний метод був використаний для вивчення нормативно-правової бази досліджуваної проблематики;

- метод контент-аналізу, який дозволив дослідити, проаналізувати та виокремити необхідну для дослідження інформацію;

- івент – аналіз, що використовувався для опрацювання даної публічної інформації, і дав змогу визначити та систематизувати отриману інформацію для пошуку відповідей на поставлені запитання;

- структурно-функціональний метод був корисним для розуміння функцій й розподілу повноважень між урядом та монархом.

Використання у роботі даних підходів та методів дало змогу здійснити комплексне, вичерпне дослідження та отримати необхідні результати.

РОЗДІЛ 2. СУТНІСТЬ СУЧАСНОЇ МОНАРХІЇ ЯК ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ. ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ НА ІНСТИТУТ СУЧАСНОЇ МОНАРХІЇ

2.1. Співвідношення понять «монархія» та «королівська родина»

Згідно визначенню за оксфордським словником, монархія - це форма державного правління, за якої особа, монарх, є главою держави довічно або до зречення [2]. У даному випадку під зреченням розуміється акт відмови від влади та статусу монарха. Влада традиційно передається через спадкову лінію, пов'язану з родоводом і порядком народження в правлячій королівській родині, часто обмеженою статтю. Уряди монархій керують підпорядкованими їм людьми з різними рівнями контролю. Обсяг повноважень, якими управляє глава держави, визначається типом існуючої монархії [8].

Статус монархії в усіх європейських монархічних державах визначено на основі писаних конституційних актів XIX ст. і, головним чином, XX ст. (тільки для Великої Британії це акти XVII-XVIII ст. і конституційні звичаї пізнішого часу) [15]. За винятком Основного закону Ватикану 2001 р. і Конституції князівства Монако 1962 р. - всі інші конституційні акти були затверджені або як конституційні угоди з національним представницьким органом, або прямо ґрунтуються на тій чи іншій формі політично оформленого (у вигляді референдуму або того чи іншого голосування) народного вибору [17]. У зв'язку з цим небезпідставним є зауваження французького конституціоналіста М. Прело, що сучасні монархії передусім мають бути охарактеризовані якщо не як виборчі, то як виборні, - принаймні за відправним конституційним визначенням [17].

Монархії бувають декількох типів, найбільш поширеними з яких є конституційні та абсолютні. Хоча визначення обох схожі, інститут влади та вплив, який кожен має на своїх громадян, значно відрізняються.

Конституційні монархії обмежують владу монарха, як зазначено в конституції, тоді як абсолютні монархії надають монарху необмежену владу. У цьому типі правління повноваження монарха (він же король або королева) є абсолютними. Їхнє слово – закон, а їхній народ не має права голосу.

Самер (Південна Месопотамія) і Єгипет містять ранні записи про монархічні уряди, датовані 3000 до н.е. [3]. Ці суспільства хотіли, щоб лідер представляв народ. Єгиптяни, китайці та вавилоняни заклали фундамент монархії з абсолютним правлінням. Земля та ресурси були розширені війною та можливістю завойовувати інші імперії. Сильні, безстрашні воїни часто ставали новим главою держави, якому дарувалась абсолютна влада. Октавіан Август тому приклад. Його правління з 27 р. до н. до його смерті в 14 р. н. знаменує собою народження Римської імперії. Це зробило його одним із найефективніших лідерів в історії людства [4].

Майже всі європейські монархії в їх сучасному вигляді склалися в результаті двох історичних хвиль політичного оновлення та викликаної ним державної перебудови [1]:

- 1) перетворення абсолютизму в обмежені конституційні монархії у першій половині XIX століття,
- 2) подальшої еволюції у так звані парламентські монархії у XX столітті.

Історичний процес перетворення традиційної для цих країн монархії у сучасний вид парламентської проходив виключно шляхом поступового витіснення монарха з конституційних сфер законодавчої, потім виконавчої влади та заміщення його повноважень повноваженнями парламентських чи підконтрольних парламенту інститутів [7]. З історичних чи політичних умов відбулося не просто зміна повноважень монарха, але, власне, переродження монархії як інституту державного устрою.

Абсолютні монархії були найпоширенішою формою правління до XX століття. У міру вкорінення конституційної монархії розглядалася поступова передача влади. Цей тип уряду було створено, щоб адаптуватися до проблем,

з якими монархи стикалися в економічних та культурних аспектах. Після Першої світової війни багато країн Європи почали впроваджувати цей тип правління. Конституційні монархи розуміли демократичні процедури, встановлені задля забезпечення поділу влади з обраними політиками.

Сьогодні двадцять дев'ять суверенних держав у світі мають монархічний уряд. Традиційні абсолютні монархії існують переважно у арабських країнах. Приклади абсолютної монархії включають окремі емірати, що становлять Об'єднані Арабські Емірати. Вони, як і раніше, зберігають абсолютну владу, разом з Оманом, Саудівською Аравією, Есватині, Брунеєм і Ватиканом у Римі. Бахрейн і Кувейт класифікуються як змішані монархії, що означає, що представницькі органи влади у державі присутні, але влада монарха переважає. Австралія, Бутан, Бельгія, Камбоджа, Канада, Данія, Йорданія, Монако, Іспанія та Великобританія — ось лише деякі з країн, уряди яких сьогодні є конституційними монархіями. Японія також виступає як сучасна монархія з конституційним ладом.

Рисунок 2.1., представлений нижче, точно ілюструє карту світу з позначеними на ній сучасними монархіями [83].

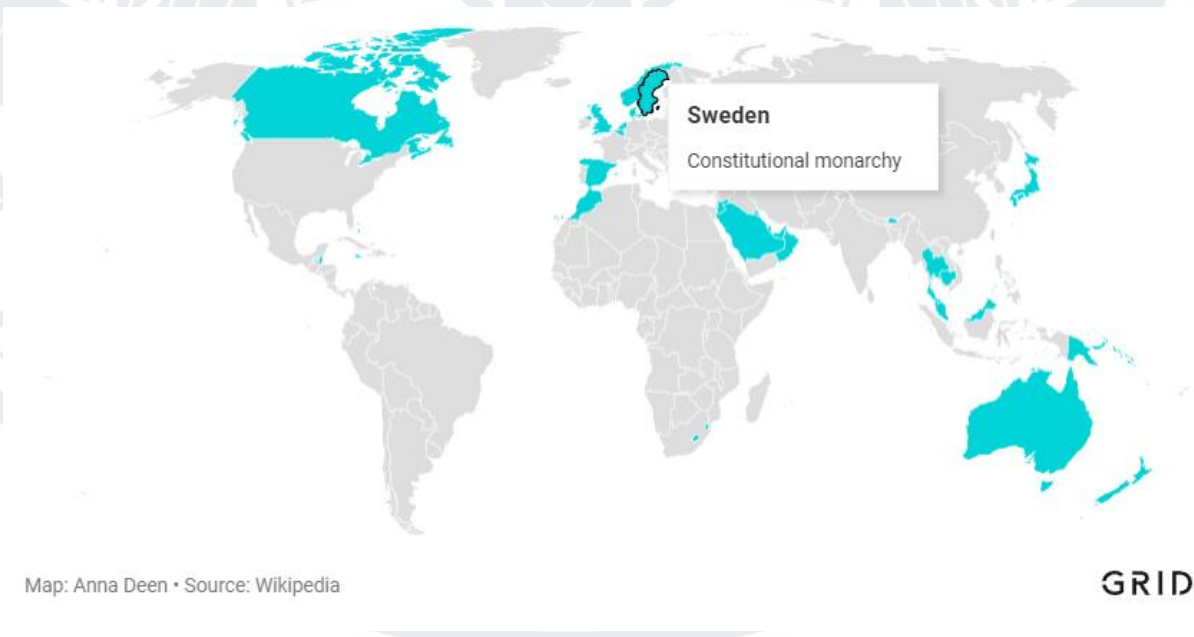

Рисунок 2.1. Сучасні монархії з відповідними політичними режимами на карті світу.

Варто зазначити, що конституційні монархії, у свою чергу, також відповідають двом різним типам – виконавчій та церемоніальній. Виконавчі монархії наділяють правителів значними юридичними повноваженнями, як зазначено в унікальній конституції кожної країни. У церемоніальних же монарх здійснює обмежену політичну владу чи не здійснює її взагалі. Соціальний і культурний вплив проявляється в тому, що вони виступають символом єдності своєї країни зі світом. Більшість сучасних монархів народилися та виростили у королівській родині. Під час дорослішання майбутніх монархів часто готують до їхнього очікуваного правління.

Окремих монархів можна змусити зректися престолу; підтримку інституції в цілому також можна перевірити на референдумі. Протягом ХХ століття було проведено 18 референдумів щодо монархії в дев'яти країнах Європи [8]. Саме завдяки референдумам монархія припинила своє існування в Італії та Греції та була відновлена в Іспанії; і через референдуми визначилось майбутнє монархії в Бельгії, Данії, Люксембурзі та Норвегії [5]. Монархія може здаватися абсолютною антиподом демократичного чи підзвітного інституту; але врешті-решт збереження монархії залежить від постійної підтримки людей тих ролей, які вона виконує.

Говорячи про монархії, неможливо не згадати про ще одну одиницю цього інституту - королівську родину. Не існує суворого юридичного або формального визначення того, хто є або не є членом королівської сім'ї, хоча Королівський дім Великої Британії видав різні списки, в яких це зазначено.[26] Вони підтримують монарха в здійсненні публічних зобов'язань і часто займаються благодійною діяльністю та реалізують свої інтереси. Королівська сім'я зазвичай вважається культурною іконою, як, до прикладу, у Співдружності.

Члени королівської родини, в залежності від статусу, можуть відігравати як значну роль у внутрішній та зовнішній політиці держави, так і не бути причетними до неї взагалі - часто, протягом усього життя. Особи, причетні до монаршого інституту, зазвичай, виконують офіційні обов'язки у

державі та за кордоном, де монарх не може бути присутнім особисто, наприклад, на державних похоронах чи національних святах, або здійснюють візити з метою зміцнення дипломатичних та економічних відносин держави.

Королівська родина також відіграє важливу роль у підтримці та заохоченні громадського та благодійного секторів. До прикладу, близько 3 000 організацій мають у своєму списку членів королівської родини Великої Британії як патронів або президентів [32]. Величезний спектр цих організацій, що охоплює всі сфери - від освіти до екології, від лікарень до житла, - дозволяє членам королівської родини зустрічатися з людьми, які представляють широкий спектр національного та місцевого життя, і дізнаватися більше про виклики, з якими вони стикаються.

Деякі члени королівської родини Британії також заснували власні благодійні організації, такі як The Duke of Edinburgh's Award Scheme та The Princess Royal Trust for Carers - благодійна організація, яка надає консультації та підтримку людям, які здійснюють догляд за хворими [31].

На додачу, королівська родина також відіграє важливу роль у визнанні та підтримці роботи Збройних сил - її члени мають офіційні відносини з багатьма підрозділами Збройних Сил, регулярно відвідуючи солдатів, моряків і льотчиків, які служать вдома і за кордоном [12].

Протягом свого довгого правління Королева викувала для себе роль у сучасній дипломатії, використовуючи свою стать, зв'язки, привабливість та унікальну роль глави Співдружності, Сполученого Королівства та 14 інших країн, щоб впливати на різні політичні та соціальні події.

2.2. Особливості сучасних конституційних монархій

Конституційна монархія є найпоширенішою формою монархії в сучасному світі. У системі конституційної монархії (яку також називають обмеженою монархією) королеви та королі офіційно є главами держави, але їхня адміністративна та політична влада обмежена рамками конституції. Монархи здебільшого виконують церемоніальні ролі глави держави в різних випадках свого перебування на посаді. Вони покликані забезпечити

безперервний зв'язок із минулим і почуття національної гордості, ідентичності та єдності серед населення країни. Суверен дає сильне відчуття стабільності і, навіть, втілює в собі ідеали людей. Наступність правління здебільшого є спадковою, коли роль та обов'язки переходять до дитини чи члена сім'ї після смерті нинішнього монарха. Проте можливі виборні монархії. У таких монархіях політична влада здійснюється обраними політиками, а політичний процес відбувається відповідно до демократичних процедур. Урядом в таких монархіях переважно керують парламент і прем'єр-міністр [9].

За ступенем обмеження конституційні монархії бувають дуалістичними та парламентськими.

1) Дуалістична монархія - конституційна монархія, у якій влада монарха обмежена конституцією, але монарх формально і фактично зберігає велику виконавчу владу. Парламент і уряд функціонують поряд з монархом (сформований уряд відповідальний перед ним). Він володіє правами призначення і зміщення кабінету міністрів, абсолютного або відкладального вето щодо рішень парламенту, очолює збройні сили, видає надзвичайні укази, які мають силу закону (не потребують схвалення парламенту), а також виконує низку представницьких і зовнішньополітичних функцій. Однак законодавчим органом є парламент, який обмежує владу монарха та уряду [9].

Ліхтенштейн і Монако є яскравими прикладами дуалістичних монархій. Монарх має значну владу в політичній та адміністративній системі в цих країнах. У Ліхтенштейні князь фактично керує державою, має право накладати вето на будь-який закон, запропонований парламентом (Ландтагом), і навпаки, представляє Ліхтенштейн у відносинах з іншими державами, має право помилування. Це право закріплено конституційним референдумом 2003 року. Князь навіть має повноцінне право призначати або звільняти будь-якого виборного члена чи урядовця. Проте люди мають право скликати референдум про припинення правління князя [82]. У Монако князь

Монако користується і відіграє подібні ролі. Він має право обирати суддів, міністрів і членів керівних рад. Однак він не має повноважень наймати або звільняти будь-яких чиновників, як князь Ліхтенштейну [82].

Ще один приклад - Йорданія, де король користується великими повноваженнями, але країна є досить демократичною [82]. Також, до дуалістичних монархій можна віднести: Марокко (до прийняття конституції 2011 року), Есватіні, Непал, частково королівство Бутан, де присутні також і риси абсолютної монархії.

2) Парламентарна монархія - конституційна монархія, у якій монарх виконує свої функції номінально. За парламентарної монархії влада монарха не поширюється на сферу законодавчої діяльності та значно обмежена у сфері управління. Закони ухвалює парламент, якому належить формальне верховенство серед інших органів держави. Він же призначає уряд, який перед ним відповідальний. В окремих випадках (у Великій Британії, Бельгії, Нідерландах тощо) у монарха залишаються певні повноваження, як, наприклад, право вето на законодавчі акти парламенту, але на практиці воно давно ніде не застосовувалося. По суті, монарх виконує суто представницькі функції [18].

Ще однією особливістю парламентської монархії є спадкоємний монарх, що обмежується представницькими, церемоніальними та цивільними обов'язками, а іноді й роллю конституційного арбітра. Сучасна парламентська система розвивалася в європейських конституційних монархіях XVIII і XIX століть. Вона виникла у відповідь на тиск народної політики, внаслідок поступового передання влади від титулярного спадкового правителя міністрам, чиє становище, як визнавалося, залежало від згоди парламенту. Повноваження монарха умовно перейшли до відповідальних міністрів, залишивши монархічну посаду з великим символічним значенням, але незначною реальною владою. Таким чином, посади глави уряду і глави держави було розділено, при цьому прем'єр-міністр (глава уряду) виступав главою виконавчої влади, а монарха (главу

держави) було зведено до символічної представницької ролі, він володів лише незначними й епізодичними дискреційними повноваженнями неупередженого конституційного арбітражу [3].

Конституційний монарх із церемоніальною роллю глави держави може забезпечити сталість і стабільність, стати об'єднуючим безпартійним представником держави і зміцнити демократичну легітимність за допомогою інших джерел влади, включно з традиційними і, в деяких випадках, релігійними авторитетами. За деяких обставин збереження або відновлення спадкової монархії може заспокоїти ключові еліти та заручитися їхньою підтримкою демократичних перетворень.

Однак традиційна спадкоємність - це недемократичний спосіб вибору лідерів, і дехто стверджує, що конституційний монарх, навіть той, хто не має реальної влади, обов'язково представляє недемократичні цінності. У деяких випадках, залежно від історії, монархія може бути скомпрометована асоціацією з колишнім недемократичним режимом, або монарх може бути скоріше фігурою, що розділяє, аніж об'єднує.

Сьогоднішні члени королівської сім'ї не тільки мають набагато меншу політичну владу, ніж їхні предки, але й живуть більш сучасним життям. Акіхіто, наприклад, був першим японським імператором, який одружився з простою людиною [35]. У 2017 році король Нідерландів Віллем-Олександр заявив, що протягом 2021 року таємно був другим пілотом на рейсах Dutch Royal Airline. [43]

Найвідоміша із сучасних монархій, звичайно, британська. У Великій Британії періодично спалахують розмови про те, що монархію треба скасувати та запровадити республіку. Але англійцям подобається монархія, це свого роду символ країни. Хоча суверен більше не має політичної чи виконавчої ролі, він чи вона продовжує відігравати важливу роль у житті нації. Жителям республік у цьому сенсі може бути важко зрозуміти тих, хто живе в королівствах: вони не розуміють, навіщо взагалі потрібна монархія.

Швеція виступає другим відомим прикладом конституційної монархії. Карл XVI Густав, 74-й король Швеції, є главою держави вже майже 50 років, але він ніколи не керував державою у традиційному сенсі цього слова - є спеціальний кабінет, який розробляє правила і закони [1].

Крім зазначених вище держави з конституційною монархічною системою правління слід згадати також і такі як королівства Бельгія, Нідерланди, Данія, Норвегія, Японія, Бутан і Таїланд. Їхні монархи теж мають обмежену владу, здебільшого церемоніями, офіційними заходами, та титулами [31].

Конституційне визначення засад державного устрою і, відповідно, первинне місце інституту монархії (що є якщо не цілком юридично визначальним, то, принаймні, показовим моментом в з'ясуванні правової позиції) в конституційних актах європейських монархій представлено по-різному. Це відбиває як різні традиції конституційно-правових доктрин, так і відмінності ставлення до державної функції та ролі монарха, характерні для різних типів нової монархії.

Щодо цього домінують два підвиди конституційних положень. Перше, загальне для виражених парламентських монархій, характеризує монарха лише як главу держави: конституції Бельгії, Швеції, або поєднують таку характеристику з декларацією устрою як «парламентської монархії» (Конституція Іспанії) або «парламентського режиму правління» (Конституція Андорри). Друге положення декларовано визначає державу як «королівство» (Велика Британія) або «герцогство» (Люксембург) або оперує дещо більш юридично значущими поняттями про «конституційну монархію» як форму правління (Конституція Данії, Конституція Ліхтенштейна), «обмежену та спадкоємну монархію» (Конституція Норвегії), «спадкоємну та конституційну монархію» як «принцип правління» (Конституція Монако) [19].

Усі європейські монархії конституційно представлені як одноосібні. Виняток представляє Андорра, де функцією глави держави наділяються двоє

співправителів, які виражають подвійний суверенітет щодо Андори з боку Франції та єпископа Урхельського, але й тут домінування парламентських інститутів допускає тимчасове нефункціонування одного з співправителів при визнанні правочинності дій другого [20].

Особистий авторитет монарха у великій мірі сприяє авторитету самої монархічної системи влади, роблячи її більш життєздатною в умовах демократичного ладу, забезпечуючи її зв'язок з демократичними принципами та інститутами. Таким чином, монархія та демократія здатні цілком мирно співіснувати у межах однієї держави. Також це вказує на те, що у світі сьогодні тісно переплітаються традиційні та сучасні форми державності. Саме тому наявність у низці країн, у тому числі й тих, хто займає лідируючі позиції на світовій арені, монархічної форми правління зовсім не здається нам історичним пережитком.

2.3. Абсолютні монархії у сучасному світі

В абсолютній монархії монарх має абсолютну владу над усіма аспектами держави, якщо не над суспільним життям загалом. Усі політичні, судові, економічні, соціальні, релігійні та культурні аспекти країни невід'ємно залежать від глави держави, яка перебуває при владі. Інакше кажучи, монарх не зазнає жодних стримувань, протидій або регулятивних викликів з боку будь-якого іншого суб'єкта щодо ухвалення судових, релігійних, законодавчих, виборчих, мілітаристських або економічних рішень. Тоді як конституційний монарх підкоряється конституції так само, як і будь-який громадянин (хоча це може надати йому такі привілеї, як недоторканність), в абсолютній монархії вона може бути скасована. У державах з таким типом правління, громадяни розглядаються як повністю безправні суб'єкти: без права голосу, без участі в урядових рішеннях чи законах [5].

Ідеологія або обґрунтування повної централізованої влади затверджується монархом у його власному праві. Це може набувати форми божественного права, що означає, ніби монарх стверджує, що був обраний на

свою посаду вищими силами, такими як Бог. Крім того, військовий диктатор може виправдовувати свою абсолютну владу тим, що він просто зайняв або привласнив собі цю посаду. Крім того, диктатор може претендувати на абсолютне знання предмету влади та управління, і тому стверджувати, що має доступ до якоїсь форми абсолютної істини. Можливо, найкращий опис державної влади, якою володіє абсолютний монарх, часто приписують королю Франції Людовику XIV, «Королю-Сонцю», який, як відомо, казав про себе: «Я – держава» [13].

Виникнувши в епоху Середньовіччя, абсолютна монархія переважала на більшій частині Західної Європи до XVI століття. Поряд з Францією, уособленням якої був король Людовик XIV, абсолютні монархи правили іншими європейськими країнами, включаючи Англію, Іспанію, Пруссію та Австрію. Поширеність абсолютних монархій різко впала після Великої французької революції, яка породила принцип народного суверенітету, або правління народу [16].

На початку XXI століття приклади традиційних (абсолютних) монархій були здебільшого обмежені арабським світом. Як уже згадувалося, до них увійшли шість багатих на нафту держав, розташованих уздовж Перської затоки — Кувейт, Саудівська Аравія, Бахрейн, Катар, Об'єднані Арабські Емірати та Оман, а також Йорданія та Марокко. Тут монарх як глава держави має всю повноту державної влади, а представницькі органи влади або відсутні, або замінюються різними дорадчими органами при монархії без реальних політичних повноважень і залежать від нього. [75] Довге існування монархій у цих країнах можна лише частково пояснити великими доходами від нафти, які дозволили їхнім монархам перемогти будь-які опозиційні групи. Той факт, що багато з цих держав користувалися військовою підтримкою США та Великобританії, безсумнівно, пояснює їхню наполегливість перед зовнішніми загрозами, як це було у випадку з Кувейтом у 1960–61 роках і під час війни в Перській затоці (1990 - 91 роки) [73].

Гарним прикладом абсолютної монархії є Саудівська Аравія. Хоча уряд дотримується Основного закону Саудівської Аравії, він не має конституції. Виконавча влада уряду передається у спадок, а судова та законодавча гілки влади призначаються королівським указом. Будь-хто, призначений монархом, може бути звільнений лише монархом [65]. Саудівська Аравія залишається єдиною арабською державою, в якій з моменту її заснування не було проведено жодних загальнонаціональних виборів. Жодні політичні партії або національні вибори не дозволені, і згідно з Індексом демократії The Economist 2010 року, уряд Саудівської Аравії є восьмим найбільш авторитарним режимом серед 167 країн, що піддалися оцінці [50].

Подібним чином влада зосереджена в руках правителя Брунею. У Брунеї султан є главою держави і главою уряду. Султан наділений абсолютною владою і всією повнотою виконавчої влади згідно з Конституцією Брунею 1959 року. Члени п'яти рад, в яких султан головує, обираються ним самим [64].

Навіть Оман дотримується системи абсолютної монархії, де султану належить вся повнота законодавчої, виконавчої і судової влади. Нинішній монарх Оману - фактичний прем'єр-міністр - султан Кабус бін Саїд Аль Саїд. Султан Кабус є тим правителем на Близькому Сході, який перебуває при владі найдовше [32].

Стабільність арабських монархій значною мірою ґрунтувалася на їхніх політичних і культурних засадах, де ідея єдиного спадкового правителя - або, радше, єдиної спадкової правлячої сім'ї - підтримувала високий рівень соціальної цінності. [43] Така система суттєво відрізняється від концепції монархії, яка існує в інших частинах світу, оскільки влада знаходиться в руках правлячої сім'ї, а не в руках однієї особи. У цій системі король є просто главою правлячої родини. Подібно до того, як монарх є першим серед рівних у правлячій родині, сама правляча родина є першою серед рівних серед племен даної країни. Монарх і його родина підтримують політичну стабільність, керуючи подіями та створюючи політичні союзи [43].

Стабільності в монархіях Перської затоки сприяє той факт, що значна частина населення належить до королівської родини. За рідкісних обставин королівська родина скине монарха з престолу, якщо його неухважність або некомпетентність загрожує місцю сім'ї на чолі суспільства. Така подія сталася, коли Сауд, король Саудівської Аравії, був скинутий з престолу в 1964 році [33].

Нарешті, неможливо не згадати про Ватикан - державу, відому своїм монархічним ладом протягом довгої історії. На додаток до його церковної ролі як Верховного Понтифіка вселенської Католицької Церкви, Папа за посадою є абсолютним монархом Ватикану, останнім справді суверенним правителем Церкви. Він обирається Колегією кардиналів (зазвичай з-поміж них) [18]. Цікаво, що хоча Ватикан є абсолютною монархією, не існує офіційної спадкоємності папського престолу, як це прийнято в державах цього типу правління. Це пов'язано з тим, що католицький єпископат дотримується celibату. Незважаючи на це, папство часом перебувало під контролем могутніх італійських родин - деяких замінювали на престолі близькі родичі, деяких їхні власні сини (офіційно описувані як *Nepotes*, буквально «племінники»). Цікаво, що Папа Римський може бути обраний з іншої країни, не лише з Ватикану. Нинішній суверен Папа Франциск родом із Буенос-Айреса в Аргентині [11].

2.4. Змішані монархії як різновид сучасних монархій

Окрім конституційних та абсолютних, існують також низка монархій, які варто віднести до особливих категорій. Першою можна згадати змішаний тип монархії. Держава зі змішаною монархією не є повністю автократичною чи цілком демократичною державою; вона включає в себе обидва ці елементи. Влада знаходиться між двома типами державних органів. Тобто, це держави, в яких є функціонуючий законодавчий орган з повноваженнями, але при цьому монарх зберігає велику владу, більшу, ніж у конституційній монархії. Ліхтенштейн, Монако, Катар, Бахрейн, Кувейт та Об'єднані Арабські Емірати відносяться до змішаних, тобто в них існують ті чи інші

представницькі органи, але монарх зберігає більшу частину своїх повноважень [80].

Крім того, у сучасному світі можна зустріти і такі різновиди монархій:

1. Виборна монархія. Особливим різновидом монархії є виборна, яка поєднує в собі елементи монархії і республіки. Виборна монархія була популярна в різних державах Північної Європи аж до середньовіччя. Багато відомих нам імен з історії (німецький імператор Вільгельм, Польський Станіслав, Фредерік Шведський) були обраними правителями. Традиція виборної монархії дуже давня і все ще існує в офісі Папи у Ватикані. Також, у минулому, вона домінувала у Річ Посполитій, а нині її можна зустріти в Малайзії, де главою держави є монарх, який обирається на 5 років спеціальними зборами представників монархічних держав, що входять до складу Малайзійської федерації [73]. Фактично, виборна монархія особливим чином поєднує у собі елементи монархії та республіки, причому з явним переважанням саме монархічних елементів. Її найчастіше називають «монархічною республікою» чи республікою із монархією. І це справді унікальна форма держави, яку дуже складно ідентифікувати і з монархією, і з республікою [76]. На нашу думку, президент США діє дещо в манері сучасного виборного конституційного монарха, повноваження якого обмежені окремими законодавчими та судовими гілками влади.

2. Федеративна монархія, у сенсі, є федерацію штатів (держав) з одним монархом як загальним главою федерації, але зі збереженням різних монархів чи з монархічною системою правління у різних штатах, які приєдналися до федерації. В даний час цей термін у найповнішому сенсі може застосовуватися до Об'єднаних Арабських Еміратів та Малайзії. У обох випадках глава держави всієї федерації обирається у складі глав держав (емір, султан чи раджа відповідно), які правлять штатами, складовими федерації [17].

Хоча офіційно Іспанія не оголошена такою, її також називають федеративною монархією через наявність величезної кількості автономних

спільнот, очолюваних президентами, які підпорядковуються іспанській короні [3].

3. Спів-князівство. Єдине у світі спів-князівство, Андорра, має двох спів-князів: єпископа Урхеля в Іспанії (принц-єпископ) і президента Франції - унікальний випадок, коли монарх незалежної країни демократично обирається громадянами іншої країни, яка навіть не перебуває в повній персональній унії [22].

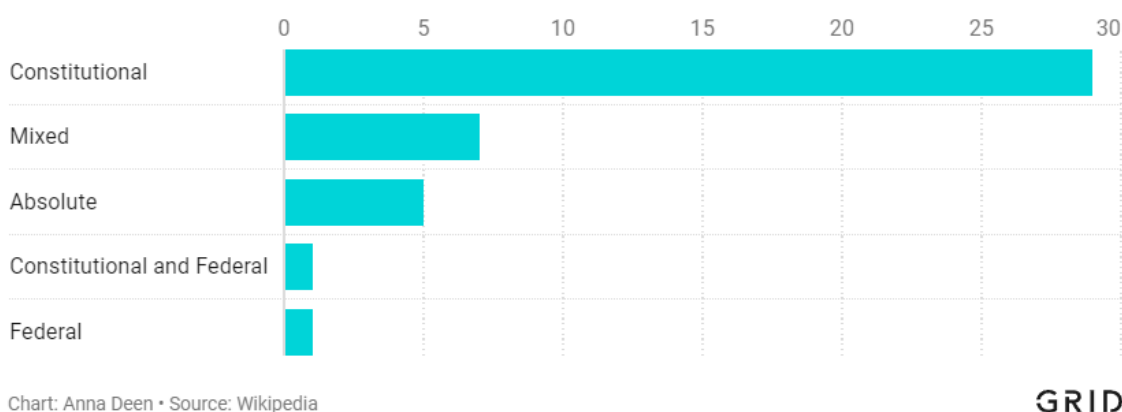

Рисунок 2.2. Кількість існуючих монархій за типами

Як ми можемо спостерігати на інфографіці, конституційні монархії є найбільш поширеною формою правління для сучасних королівств, які досі існують [ ].

РОЗДІЛ 3. ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ МОНАРХІВ У ЗОВНІШНІЙ ТА ВНУТРІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

3.1. Конституційний статус монарха у демократичних країнах

У багатьох конституціях ХІХ – початку ХХ ст. розподіл повноважень, функцій та обов'язків між монархом та урядом не був чітко визначений. Ці конституції, як правило, наділяли монарха виконавчими повноваженнями (тобто монарх був джерелом виконавчої влади), з очікуванням, що ці повноваження, переважно, будуть здійснюватися відповідно до конституційних конвенцій (загальноприйнятих норм конституційної поведінки, які, хоча і не були записані в конституції, тим не менш, вважалися обов'язковими для політичних суб'єктів) парламентської демократії. У деяких випадках ці конвенції були записані в тексті конституції, втілюючись у правилі відповідальності міністрів, у необхідності контрасигнації міністрів або в чіткому конституційному правилі про те, що монарх повинен діяти «за (обов'язковою) порадою» міністрів [21].

На відміну від цього, новіші монархічні конституції, особливо ті, що були прийняті в ході демократичної реконструкції Європи після 1945 року, і ті, що були прийняті країнами Співдружності під час хвилі деколонізації в 1960-х роках, як правило, чітко визнають парламентські принципи і кодифікують повноваження монарха [4]:

- Конституція Іспанії 1978 року суворо обмежує конституційні повноваження короля. Виконавча влада чітко закріплена за урядом, а не за королем. Нечисленні повноваження короля здійснюються завжди за вказівкою прем'єр-міністра та відповідальних міністрів. Міністри скріплюють акти короля своїм підписом, тим самим санкціонуючи їх. Виняток становлять розпорядження про призначення прем'єр-міністра та розпорядження про достроковий розпуск парламенту і проведення нових виборів, якщо прем'єр-міністра не може бути призначено. Ці повноваження надаються не за порадою міністра, а за порадою та контрасигнацією голови

Конгресу депутатів (нижньої палати). Король майже не має особистих повноважень і обмежений лише представницькими та церемоніальними обов'язками [4].

- Конституція Ямайки 1962 року вимагає від генерал-губернатора (як представника Корони) призначати на посаду прем'єр-міністра члена Палати представників, який «найкраще може користуватися довірою більшості членів цієї палати», а саме уповноважує Палату представників виносити вотум недовіри уряду. Вона вимагає, щоб генерал-губернатор діяв лише за (обов'язковою) порадою прем'єр-міністра, за винятком певних обмежених випадків, коли генерал-губернатор уповноважений діяти на власний розсуд [3].

- Конституція Швеції 1974 року формально передала виконавчу владу від короля до уряду. Призначення прем'єр-міністра стало обов'язком спікера Риксдагу (парламенту), за умови його затвердження парламентським голосуванням. Король втратив будь-яке (навіть теоретичне) право вето, оскільки уряд був зобов'язаний промульгувати закони, прийняті парламентом [4].

У Данії конституційна монархія, що означає, що монарх не може самостійно здійснювати політичні дії. Хоча монарх підписує всі акти парламенту, вони набувають чинності тільки після того, як вони були скріплені підписом кабінету міністра [9].

Як глава держави монарх бере участь у формуванні нового уряду. Після консультацій із представниками політичних партій партійного лідера, який має найбільшу кількість місць у Фолькетингу (парламенті Данії), запрошують для формування уряду. Щойно уряд сформовано, монарх офіційно призначає його. Крім того, монарх є формальним очільником уряду і, отже, головує в Державній раді, тут акти, ухвалені Фолькетингом, підписуються як закон [15].

Прем'єр-міністр і міністр закордонних справ регулярно звітують перед королевою, щоб інформувати її про останні політичні події. Королева

приймає офіційні візити глав іноземних держав і здійснює державні візити за кордон. Її Величність приймає всіх послів іноземних держав, які повинні пред'явити свої вірчі грамоти перед початком своєї роботи в Данії. Королева також офіційно призначає і звільняє державних службовців [2].

У Норвегії, король і королева здійснюють державні візити до інших країн і приймають глав іноземних держав, які відвідують Норвегію. Новопризначені послы в Норвегії з інших країн повинні вручити свої вірчі грамоти Королю під час офіційної аудієнції в Королівському палаці. Король є головнокомандувачем збройних сил країни і має звання генерала в сухопутних і військово-повітряних силах, а також адмірала у військово-морському флоті. Король також був формальним главою Норвезької церкви відповідно до статті 4 Конституції до внесення змін до Конституції 21 травня 2012 року [20].

Як глава держави Сполученого Королівства, монарх приймає державні візити інших глав держав і здійснює візити до інших країн, а також до країн Співдружності. Монарх також приймає дипломатичні вірчі грамоти. Ведення зовнішніх справ урядом Великої Британії здійснюється переважно в рамках прерогативних повноважень Корони, включаючи право набувати додаткові території (наприклад, острів Роколл у вересні 1955 року) та оголошувати або змінювати межі територіальних вод Великої Британії [8].

Відповідно до прерогативи, Корона також має повноваження обмежувати виїзд громадян Великої Британії або в'їзд іноземців до «Королівства» (Великої Британії). Особи, які бажають зареєструватися або натуралізуватися як громадяни Великої Британії, повинні скласти присягу на вірність Королеві відповідно до Розділу 42 та Додатку 5 Закону Великої Британії про громадянство 1981 року (зі змінами та доповненнями) [63].

Що стосується королівської родини як частини інституту монархії, то королівська сім'я підтримує монарха у виконанні всіх його державних і національних обов'язків. Їх роль полягає у виконанні важливої роботи в державних і благодійних службах.

Щороку члени королівської сім'ї здійснюють понад 2 000 офіційних візитів по всій Великобританії та в усьому світі. Вони присутні там, де Його Величність не може бути присутнім на запрошення. Ці візити, як правило, відзначають зв'язки та спільні інтереси між Великобританією та іншими країнами [71].

3.2. Повноваження та функції монарха у галузі внутрішньої політики

Проводячи дослідження щодо повноважень та функцій монархів як глав держав, ми взяли за основу конституційні монархії. На основі цього, можна виділити наступні формальні повноваження монархів у галузі внутрішньої політики [56]:

1. Уособлення конституційної влади

Конституційні монархи втілюють і представляють легітимну конституційну владу держави, виконуючи церемоніальні та офіційні функції, в яких підкреслюється ідентичність і авторитет держави як такої, а не чинного уряду. Наприклад, монарх зазвичай акредитує та приймає послів, відкриває сесії парламенту, призначає прем'єр-міністра. Монарх також може офіційно призначати певних високопосадовців і майже завжди офіційно промульгує (надає королівську згоду на законопроекти, прийняті парламентом) закони. У більшості парламентських демократій монархи, як правило, мають мало або взагалі не мають свободи дій при виконанні цих офіційних обов'язків (вони зобов'язані діяти в більшості випадків за порадою міністрів), але їх присутність допомагає зміцнити легітимність урядових актів, додаючи універсальний і традиційний авторитет монарха до демократичного мандату уряду, який, як правило, має партійну приналежність. та всіх інших міністрів; відкриття нових сесій парламенту; і надання королівської згоди на законопроекти, прийняті парламентом, що означає, що вони стали законом.

2. Захист політичного нейтралітету держави

З вищевикладеного випливає, що поділ посад між главою уряду і главою держави допомагає підтримувати символічний поділ між чинним урядом, який є партійно-політичним, і постійними інститутами держави, які повинні бути політично нейтральними і універсальними. Монарх символічно гарантує, що ті, хто очолює уряд, хоча б умовно підпорядковуються вищій владі, яка представляє конституційний лад як такий, а лідер правлячої партії чи коаліції, таким чином, підпорядковується позапартійному уособленню цілого.

3. Представництво

Конституційні монархи можуть бути ефективними представниками нації, сприяти підвищенню іміджу та репутації як всередині країни, так і за кордоном. Маючи невиконавчий і позапартійний статус та будучи звільненими від політичної відповідальності, вони можуть приділяти більше часу такій діяльності, а також менш схильні до компрометації політичними рішеннями своїх урядів.

4. Громадське лідерство

Як громадський лідер, конституційний монарх може відображати та артикулювати спільні моральні цінності та прагнення народу. Функції громадянського лідерства монарха можуть включати патронаж мистецтва і культури, підтримку або заохочення благодійної діяльності, відвідування місцевих громад, виступи з промовами та організацію культурних заходів. Будучи вільним від повсякденної політики і від партійності, маючи національну платформу для виступів, конституційний монарх може

виступати як совість нації, можливо, заступаючись за тих, хто цього потребує. Однак межа між громадянським лідерством і політичним втручанням є тонкою: щоб захистити свою незалежність, конституційним монархам у багатьох юрисдикціях законом або звичаєм заборонено робити публічні коментарі, які можуть бути витлумачені як політично суперечливі.

5. Релігійна влада

У деяких країнах монархія має релігійний вимір, коли монарх виступає в якості глави національної релігійної інституції або претендує на «божественне» санкціонування свого правління. Таке поєднання цивільної та релігійної влади може сприяти легітимізації цивільних інститутів і перешкоджати поширенню дестабілізуючого релігійного екстремізму. Однак у релігійно поляризованих юрисдикціях, де монарх асоціюється з однією стороною, а не з іншою, це може мати розколюючі та антидемократичні наслідки.

6. Конституційний арбітраж

Конституційний монарх може бути наділений певними дискреційними повноваженнями, які, згідно з конституційним правом або традиційною практикою, можуть здійснюватися на королівський розсуд. Дискреційні повноваження не підпадають під дію правил міністерської відповідальності, що означає, що контрасигнація міністра не вимагається, а поради міністра можуть бути проігноровані.

Поняття конституційного арбітражу відрізняється від конституційного судочинства, що здійснюється судовими установами. Перше пов'язане з підтриманням демократичного конституційного порядку шляхом модерації та арбітражу політичних суперечок між основними інститутами влади (тобто, виступаючи в ролі балансу між парламентом, урядом і народом). Ці повноваження можуть включати:

- Дискреційні повноваження призначати і звільняти прем'єр-міністра - зазвичай за умови дотримання правила, що прем'єр-міністр повинен користуватися довірою парламентської більшості.
- Дискреційні повноваження, за певних обставин, розпустити парламент (наприклад, якщо неможливо призначити прем'єр-міністра, який користується довірою парламенту, або якщо парламент виносить вотум недовіри уряду, але уряд відмовляється піти у відставку) або відмовляти у розпуску (наприклад, якщо уряд втратив довіру парламенту, і якщо новий уряд, який користується довірою парламенту, може бути призначений без парламентських виборів).
- Дискреційні повноваження (хоча і лише в рідкісних випадках) відмовляти у наданні згоди на прийняття законів.
- Дискреційні повноваження щодо нагородження почесними званнями. Наприклад, Королева Великої Британії особисто нагороджує орденом Підв'язки, орденом Будяка, орденом "За заслуги" та деякими іншими орденами.
- Дискреційні повноваження щодо здійснення певних неполітичних призначень. Відповідно до пункту 2 статті 65 Конституції Іспанії, Король Іспанії має право "вільно призначати та звільняти цивільних і військових членів свого Дому" без консультацій з міністрами або контрасигнації. Слід зазначити, що це стосується особистого персоналу короля, який не входить до складу уряду і не має юрисдикції над державною політикою або управлінням.

У Великій Британії, окрім зазначених вище функції, монарх здійснює також наступні [51]:

Король або королева проводять регулярні зустрічі з членами Таємної ради.

- Монарх також приймає глав держав, які відвідують країну, і зустрічається з іноземними послами і верховними комісарами, які перебувають у Великій Британії.

- Монарх виступає королівським патроном або президентом понад 600 благодійних організацій, професійних об'єднань, військових асоціацій та громадських організацій.
- Однією з найважливіших ролей Короля є щорічне офіційне відкриття Парламенту.
- Монарх також зберігає право призначати єпископів і архієпископів лише за рекомендацією Церковної комісії.
- Його Величність може посвятити в лицарі будь-кого, хто зробив значний внесок у розвиток британського суспільства в будь-якій сфері життя. Король призначає лордів для роботи в Парламенті на розсуд уряду. Призначення Лицарів і Дам Підв'язки належить до повноважень Короля. Це означає, що воно здійснюється на його розсуд без консультацій з Парламентом.

Однак, як зазначалося, монархи, в першу чергу, виступають символом національної єдності та ідентичності і у своїх так званих «неформальних ролях» є невід'ємною складовою будь якого внутрішнього політичного процесу держави. Так, у Британії, король/королева та королівська родина відповідають за прийняття глави держави та його чи її групи з урочистим прибуттям та державним банкетом для їх привітання. Король/королева підтримує регулярні контакти з офіційними особами Міністерства закордонних справ, у справах Співдружності та розвитку (FCDO), яке піклується про британські інтереси за кордоном і розбудовує дипломатичні відносини з іншими країнами [50].

Колишня і найулюбленіша королева Великої Британії Єлизавета II виконувала цю роль шляхом своїх відомих промов, таких як її звернення до нації на початку пандемії COVID-19 та щорічна трансляція на Різдво; через надання почесней на знак визнання державної та добровільної служби; та шляхом здійснення візитів до Збройних Сил, шкіл, лікарень, благодійних фондів та місцевих організацій [16].

У липні 2020 року Її Величність взяла участь у відеодзвінку з FCDO, щоб почути про їхню реакцію на спалах COVID-19 і подякувати їм за зусилля. Вона розповіла співробітникам про їхню роботу над найбільшою репатріацією Великобританії в мирний час, яка допомогла понад 1 мільйону британських мандрівників повернутися додому під час карантину після того, як набули чинності обмеження на подорожі. У рамках дзвінка було представлено новий портрет Королеви. Картина була замовлена FCDO, щоб вивісити в новому Міністерстві закордонних справ, у справах Співдружності та розвитку, і віддає данину внеску Її Величності в дипломатію Великобританії протягом її правління [10].

Члени королівської родини також час від часу беруть на себе певну особливу роль, що не обов'язково входить в їх обов'язки, але сприяє міжнародному визнанню та підтримці. До прикладу, Графиня Вессексська працює з постраждалими від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, разом із Міністерством закордонних справ і у справах Співдружності в рамках своєї роботи над Ініціативою із запобігання сексуальному насильству під час конфлікту [66].

Головне значення інституту королівської влади в Іспанії також полягає в тому, що король символізує єдність нації і наступність історичних традицій. Не випадково конституційне формулювання свідчить: король – «символ єдності та сталості, арбітр і примірювач у постійній діяльності установ», і це не данина традиції, а гарантія її збереження. Цей аспект має значення для об'єднання країни, де з історичних причин настільки сильні регіональні відмінності.

3.3. Монарх як суб'єкт зовнішньої політики

Обов'язки британського монарха у зовнішній політиці не сильно відрізняються від обов'язків усередині країни: королева спілкується зі своїми підданими країн Співдружності, приймає у себе іноземних послів і глав різних держав, особисто здійснює поїздки з офіційними візитами до різних країн по всьому світу (через вік, у останні кілька років Єлизавета II

скоротила цю практику, надавши цю можливість своїм дітям та онукам); представляє Британію на міжнародному рівні. Під час щотижневих зустрічей із прем'єр-міністром королева (а нині король) має можливість обговорювати проблеми зовнішньої політики, доносити до нього свою думку [82]. Представлення держави всередині країни та за її межами здавна вважається одним із основних конституційних обов'язків глави держави (монарха). Крім того, королева та члени її сім'ї можуть використовуватися урядом як гарант економічних і торгових угод.

Підтримання присутності «м'якої сили» в країнах, де британці мають проблемну історію, є особливо делікатною функцією королівської родини.

Історична поїздка королеви до Ірландії 2011 року, перша поїздка британського монарха з моменту здобуття Ірландією незалежності, стала вправним проявом публічної дипломатії. Візит, здійснений всупереч загрозам бомбардувань, що послідували після підписання Белфастської угоди з боку його супротивників, став символом нормалізації англо-ірландських відносин. Згідно з опитуваннями, його підтримали 77% ірландців. Під час цієї поїздки королева відвідала місця історичного значення в Дубліні, пов'язані з Кривавою неділею 1920, такі як Кроук-парк. Поїздка продемонструвала надію на нові британсько-ірландські відносини [55]. Крім того, візит королеви мав не лише політичний, а й економічний характер – під час нього було укладено не один торговий договір між англійськими та ірландськими бізнесменами [55].

Під час офіційного турне, пов'язаного з ювілеєм правління у 2012 році, Єлизавета побувала у Північній Ірландії. Візити королеви до Ольстера, як правило, трималися в секреті до її прибуття. Однак цього разу про прибуття Єлизавети було офіційно оголошено заздалегідь, що свідчило про явне покращення політичної ситуації у провінції. Деякі дисидентські протести все ж таки очікувалися, але на антикоролівську демонстрацію в Белфасті зібралося всього близько 300 осіб [53]. Це є вірною ознакою того, що чотириденний візит королеви у 2011 році справді зміцнив англо-ірландські

відносини. Ця поїздка, безумовно, мала успіх і дуже важливе політичне значення, що отримало відгук у квітні 2014 року, коли президент Ірландії Майкл Хіггінс прибув з першим історичним (офіційним) візитом до Великобританії, де його зустріли головні члени королівської родини у Віндзорському замку[27]. Відтепер можна з упевненістю говорити про початок нового етапу у відносинах Сполученого Королівства та Республіки Ірландія, яким посприяла сама королева.

Важливим напрямом британської політики (одним з основних на нинішньому етапі) є традиційна для неї сфера впливу, що зберіглася ще з часів існування Великої Британської Імперії – Співдружність, членство в якому є одним із атрибутів державності Великої Англії. Учасників організації чимало – 53543 . У цих країнах проживають загалом близько двох мільярдів людей [31]. Очолюючи конференцію Співдружності, що проходить кожні два роки, Єлизавета в свій час мала можливість спілкуватися приватно з усіма главами держав-членів, вносячи тим самим особистий внесок у розвиток дружніх відносин.

До її смерті у вересні цього року, Єлизавету II прийнято було вважати «останньою зброєю таємної дипломатії». Наприклад, 1965 року королева застерігала главу Південної Родезії (сьогодні Зімбабве) Яна Сміта від незаконного проголошення незалежності в односторонньому порядку з метою уникнення військових та міжнародних конфліктів, але той все одно вчинив по-своєму. Пошуки шляхів врегулювання цієї кризи розтяглися на 15 років і закінчилися лише 1980 року, коли Родезія офіційно здобула незалежність [17].

Як стверджувалося в одному з документальних фільмів BBC: «Існує незліченна кількість випадків, коли здатність Її Величності будувати відносини, зачаровувати, втручатися в потрібний момент або пропонувати м'які вказівки змінювали хід історії» [1]. У фільмі наводяться приклади дипломатичних успіхів Королеви, зокрема, запобігання зовнішньополітичній кризі в Замбії наприкінці 1970-х років. Одним з найбільш успішних випадків

стала роль Королеви у підтримці Нельсона Мандели та припинення апартеїду. Вона запросила його на вечерю світових лідерів ще до того, як він став главою держави, визнаючи його важливість у південноафриканській політиці (хоча офіційно його не запросили), і вразила його своїми знаннями про політику на півдні Африки. У перший рік, коли Мандела став президентом, Південна Африка приєдналася до Співдружності і запросила Королеву з державним візитом. Під час відповідного державного візиту до Великої Британії наступного року Манделу зустріли з урочистою церемонією [1].

Інші приклади включають її зустрічі з Рональдом Рейганом, які допомогли Маргарет Тетчер отримати підтримку США у Фолклендській війні [77]. Її дипломатична майстерність ґрунтувалася на здатності впливати, привертати увагу та переконувати інших, як публічними, так і приватними діями. Це також залежало від її здатності залишатися аполітичною, зберігати свій імідж об'єднувача як Великої Британії, так і Співдружності, а також гарантувати, що королівська родина не стане ганьбою для британського народу. Це було особливо важливо після Брекзиту, коли вплив, статус і повага до Великої Британії знову зменшилися, про що свідчить відсутність торговельної угоди зі Сполученими Штатами. Вона повинна була демонструвати стабільність і балансувати між силою і стриманістю, а її дипломатична майстерність ґрунтувалася на її здатності впливати, привертати увагу та переконувати інших. Саме ці якості визначили еволюцію Співдружності.

У даному контексті, хочеться згадати про ще один важливий для історії міжнародних відносин приклад участі королівських осіб у суспільному житті та місцю на міжнародній арені. королева Нідерландів Максима активно сприяє інклюзивному фінансуванню розвитку в ООН. У 2009 році вона була призначена спеціальним адвокатом Генерального секретаря ООН з інклюзивного фінансування розвитку (UNSGSA) [ ]. У цій якості вона консультує Генерального секретаря та працює по всьому світу, щоб зробити

фінансові послуги доступними для всіх, включаючи групи з низькими доходами та сектор МСП. У жовтні 2022 року вона здійснила візит до Танзанії в якості Спеціального адвоката Генерального секретаря ООН з інклюзивного фінансування розвитку (UNSGSA). Основна увага у заході приділялась питанням національній системі фінансової доступності країни та створенню інклюзивної цифрової економіки, а також зосереджувалась на підтримці інноваційних фінтех та інвестиціях у ключові цифрові суспільні блага, такі як взаємосумісні платежі, конфіденційність даних і цифрові ідентифікатори, які мають вирішальне значення для охоплення груп, які недостатньо забезпечені, як-от бідних, жінок, дрібних фермерів і малого бізнесу. Під час свого візиту королева у якості адвоката провела низку зустрічей з президентом Танзанії, головою Банку (BOT), заступниками міністрів фінансів та інформації, зв'язку та технологій (ІКТ) та іншими представниками уряду та лідерів у приватному секторі. Вона також провела коротку зустріч під час Форуму рівності поколінь (GEF) з невеликою групою ради GEF, щоб дізнатися більше про їх роботу та цілі, пов'язані з інклюзивним фінансуванням.

Сприяння фінансовій доступності в Африці є пріоритетною сферою діяльності UNSGSA. У червні 2022 року Спеціальний адвокат (королева Максима) здійснив візити до Кот-д'Івуару та Сенегалу. Протягом багатьох років UNSGSA співпрацювала з багатьма країнами африканського континенту для сприяння інклюзивному фінансуванню, зокрема відвідала Єгипет, Ефіопію, Кенію, Ліберію, Малі, Нігерію, Руанду та Південну Африку [2].

Королева Максима протягом багатьох років лобіює в Нідерландах і за кордоном розширення доступу до фінансових послуг, покращення захисту споживачів і підвищення фінансової грамотності.

Крім того, Королева Максима є почесним головою Глобального партнерства G20 для фінансової інклюзії (GPFI) з 2011 року. На цій посаді вона працює насамперед для посилення синергії між ООН і G20 у сфері універсального

доступу до фінансових послуг, закликаючи її багаторічний досвід сприяння інклюзивному фінансуванню. Її довга історія діяльності у цій організації розпочалась ще в далекому 2005 році - до її призначення в ООН і G20, королева (тоді принцеса) Максима брала участь у Групі радників ООН до Міжнародного року мікрокредитування [66].

Вона також виступала за права жінок, будучи членом Комітету з питань участі жінок етнічних меншин з 2003 по 2005 рік. Цей комітет підтримував тридцять найбільших муніципалітетів у сприянні участі жінок з етнічних меншин у житті суспільства [63].

Іншим прикладом може слугувати принц Йорданії Зейд Раад аль-Хусейн, який є президентом і генеральним директором Міжнародного інституту миру, та обіймав посаду Верховного Комісара ООН з прав людини і сприяв з 2014 по 2018. Він також служив офіцером із політичних питань у UNPROFOR у колишній Югославії з 1994-1996 [48].

Кар'єрний дипломат, він працював постійним представником Йорданії в ООН (був повторно призначений згодом) з 2000 по 2007 рік, коли його призначили послом Йорданії в Сполучених Штатах і послом-нерезидентом у Мексиці. У січні 2014 року був Головою Ради Безпеки ООН і очолював комітети Ради Безпеки 1533 і 1521 щодо двох санкційних режимів стосовно Демократичної Республіки Конго і Ліберії. У 2019 році Зейда запросили приєднатися до The Elders, незалежної групи світових лідерів, які працюють за мир, справедливість і права людини, заснованої Нельсоном Манделою [36].

Професійний досвід Зейда свідчить про його глибоку обізнаність у питаннях міжнародного кримінального правосуддя, міжнародного права, миротворчості ООН, постконфліктної розбудови миру, міжнародного розвитку та боротьби з ядерним тероризмом. Він відіграв центральну роль у створенні Міжнародного кримінального суду та був обраний першим Головою Асамблеї держав-учасниць Римського статуту Міжнародного кримінального суду, очолюючи складні переговори щодо елементів окремих

злочинів, які становлять геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини. На той час Суд був лише планом на папері, і протягом наступних трьох років він здійснював нагляд за виборами перших 18 суддів, виступав посередником у виборі першого голови Суду та очолював зусилля з призначення першого прокурора Суду - створюючи функціонуючу інституцію, незважаючи на значний бюджетний тиск та критику Суду з боку кількох провідних країн [20].

Крім того, на рахунку принца Йорданії представництво держави та головування делегацією в Міжнародному Суді ООН у справі, пов'язаній з будівництвом Ізраїлем стіни на окупованих палестинських територіях; представництво Йорданії в Міжнародному Суді ООН у грудні 2009 року в консультативному провадженні щодо проголошення незалежності Косово. Він служив представником Йорданію з питань ядерної безпеки після Вашингтонського саміту з ядерної безпеки 2010 року, який започаткував узгоджені міжнародні зусилля, спрямовані на зменшення загрози ядерного тероризму. У цьому контексті він очолив роботу над одним з головних стовпів саміту: створенням груп з протидії ядерній контрабанді [33].

Принц навіть очолював Консультативний комітет Фонду ООН для розвитку в інтересах жінок (ЮНІФЕМ) і очолював зусилля з визначення більш чіткого стратегічного напрямку діяльності Фонду. Він взяв на себе зобов'язання бути Міжнародним гендерним чемпіоном, зобов'язавшись просувати гендерну рівність в УВКПЛ та на міжнародних форумах [43].

Говорити про роль принца у якості представника своєї держави на міжнародних форумах та зустрічах, участь в різноманітних заходах і організаціях можна говорити безкінечно. Проте, найголовнішим тут є його роль як королівської особи у вирішенні глобальних міжнародних питань.

Тим самим, наведені вище приклади доводять важливість королівських осіб у формуванні та підтримці міжнародних зв'язків. Вони виступають в якості міжнародних агентів, вступають та підтримують різноманітні

міжнародні організації та угруповання, сприяють вирішенню нагальних світових проблем.

РОЗДІЛ 4. ВПЛИВ МОНАРХІВ ЯК ПОЛІТИЧНИХ СУБ'ЄКТІВ НА КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

4.1. Врегулювання конфліктів

Всесвітня історія доводить, що кожного разу, коли спалахує внутрішній конфлікт через політичні, етнічні, релігійні або мовні протиріччя, усталені права опиняються під загрозою. Одним із способів, за допомогою якого суспільства намагаються подолати такі розбіжності, є залучення до процесу розбудови нації. Члени нації мають спільне походження, традиції, культурні норми та цінності, часто включаючи мову, а в деяких випадках етнічну приналежність та релігію. Процеси державотворення, однак, не завжди призводять до створення однорідних національних держав. Подвійна ідентичність, внутрішнє погане поводження з меншинами або зовнішні сили, такі як імміграція, часто породжують напруженість всередині держав. Процеси державотворення демонструють внутрішню тенденцію до виникнення внутрішніх конфліктів, оскільки різні соціальні класи прагнуть посилити свій вплив і владу.

Історично монархії часто мали успіх у зменшенні внутрішнього конфлікту. У Сполученому Королівстві, наприклад, монархія продовжує підтримувати зусилля з «винаходу британської традиції» для вирішення проблеми нерівності доходів і багатства або для стримування шотландського, північноірландського і валлійського сепаратистських рухів. Навіть у більш однорідних суспільствах, таких як Швеція, політики часто апелюють до суверена як до символу єдності. [78]. Ця північна країна може похвалитися довгими демократичними традиціями при монархічній формі правління, що тягнуться з кінця XIX століття до наших днів.

В історії також зафіксовано, що монархії іноді допомагають впоратися з великими змінами режимів, що сприяє подоланню конфліктів і збереженню

стабільності. Дослідження на основі великих вибірок країн показують, що монархії допомагають зменшити витрати перехідного періоду. Наприклад, випадок Іспанії привернув значну увагу науковців з точки зору як безперервності процесу переходу до демократії наприкінці 1970-х років, так і послідовності політичних та економічних реформ, причому корона відіграла ключову роль на додаток до поміркованості лівих партій та профспілок протягом усього цього процесу [69].

Роль монархій у спрямуванні конфліктів на Близькому Сході і в Північній Африці була одним з центральних аспектів Арабської весни. Існує багато суперечок щодо того, чому арабські монархії виявилися стабільними протягом останніх десятиліття чи двох. Існує вбудоване упередження, що до 2010 року вижили лише найсильніші з них, в той час як багато хто з них піддався народному або революційному тиску десятиліття тому, тобто Єгипет в 1952 році, Туніс в 1957 році, Ірак в 1958 році, Північний Ємен в 1962 році, Лівія в 1969 році, Афганістан в 1973 році і Іран в 1979 році [69].

Хоча більшість вцілілих монархій вдалися до репресій, щоб пережити Арабську весну, деякі з них також проводили політичні та економічні реформи, ще більше зміцнюючи обмежені форми політичного плюралізму [62]. Випадок Марокко є показовим у тому сенсі, що з моменту здобуття незалежності в 1956 році, королі, які змінювали один одного, представляли себе як символ національної єдності. «Марокканці широко відзначають монархію за те, що вона утримує етнічно і культурно різноманітне населення разом. Якби цей символ єдності зник, вони справедливо чи несправедливо вважають, що нація розпалася б і розчинилася в кривавих міжконфесійних конфліктах» [6].

Суверени змушені були йти на компроміси та поступки з огляду на зростання впливу нових суспільних сил, таких як феміністичний рух, поміркований ісламизм, берберська меншина, а також вдаватися до репресій. Можливо, саме здатність як сигналізувати про легітимність, так і

адаптуватися до мінливих суспільно-політичних обставин і тиску робить марокканську монархію таким символом національної єдності перед обличчям викликів. Кількісний аналіз підтверджує, що монархії в арабському світі сприяли політичній стабільності з 1950 року [24].

Серед монархій Східної Азії Таїланд є ще одним прикладом так званої монархічної стабілізації. Країна пережила близько 20 переворотів або спроб переворотів з часу революції 1932 року, яка поклала край абсолютистському монархічному правлінню. Ця статистика зазвичай інтерпретується як доказ того, що монархія забезпечувала всеосяжний символ безперервності та основу для управління швидкими соціально-економічними та політичними змінами [52]. Більш конкретно, монархія є символом, що підкріплює ідею нації та єдності, таким чином виступаючи посередником у вирішенні конфліктів між різними етнічними групами, а також між зростаючими містами та сільською місцевістю.

4.2. Сприяння економічному розвитку країни

Конституційні монархії все частіше вивчаються суспільствознавцями не як пережиток минулого, а як інституційний устрій, що сприяє економічному зростанню. В Європі дев'ять з п'ятнадцяти найбільш успішних демократій є конституційними монархіями. Ці політичні режими високо оцінюються як такі, що сприяють успішній адаптації та ефективному компромісу останнім часом. На думку науковців, конституційні монархії мають кращі інституційні механізми з точки зору прав власності та обмежень внутрішнього конфлікту. Тому вони сприяють економічному зростанню. З 43 монархій світу більше половини (23) входять до 50 найбагатших країн. Натомість із 157 республік лише 27 входять до цього списку, тобто лише 18 відсотків [14]. На нашу думку, економічне зростання, в тому числі, пояснює виживання конституційних монархій. Коли монархія не в змозі забезпечити достатнє зростання економіки і добробут суспільства, вона руйнується і на зміну їй приходять республіканський режим, який пропонує, принаймні в теорії, більш егалітарний соціальний устрій.

У дослідженні 2007 року Гаррі ван Дален, економіст голландського Університету Тілбурга, спробував визначити вплив глави королівської держави на зростання реального ВВП [18]. Порівнюючи дані Світового банку щодо конституційних монархій з іншими формами правління, він дійшов висновку, що в середньому наявність королівського дому забезпечує додаткове економічне зростання на 0,8-1,0 відсоткових пунктів. За словами ван Далена, правитель у конституційній монархії додає стабільність, ефективність і соціальний капітал у вигляді довіри. У випадку Нідерландів цей внесок складав приблизно від 4 до 5 мільярдів євро до ВВП 2006 року (загальний бюджет королівської родини оцінюється приблизно 100 мільйонів євро на рік) [55].

На думку Германа Маттійса, політолога і експерта з питань монархії в бельгійському Університеті Гента, монархії так само мають конкурентну перевагу, коли справа доходить до міжнародної торгівлі, особливо з іншими королівствами [79]. «Королівські візити до таких монархій, як Таїланд, країни Перської затоки чи Бруней, приносять набагато більше державних торговельних контрактів, ніж візити до таких країн, як В'єтнам чи Китай. Наприклад, коли британський уряд організовує торгіву місію до Перської затоки, вони відправляють принца Чарльза. Він завжди повертається з величезними замовленнями для оборонної промисловості» [84]. Ця дипломатична рівність дозволяє малим європейським монархіям підсилувати свою вагу на міжнародній арені.

Чудовим прикладом державного добробуту і відповіддю на питання «Як монархії сприяють економічному зростанню держави?» може слугувати Велика Британія. У звіті 2017 року консалтингової компанії Brand Finance, що спеціалізується на оцінці бізнесу, зазначається, що фактичні активи плюс нематеріальний вплив на економіку британської королівської сім'ї становлять 67,5 мільярдів фунтів стерлінгів, або приблизно 112,4 мільярда канадських доларів. Відповідно до списку великих корпоративних брендів, який склала

компанія Brand Finance того ж року, монархія посідає четверте місце у світі, поступаючись лише Google, Apple і Amazon [ ].

Рисунок 4.1 - Вартість британської королівської сім'ї конкурує з провідними корпоративними брендами, згідно зі звітами Brand Finance за 2017 рік.

Незважаючи на те, що такі активи, як коштовності корони та Букінгемський палац, коштують щонайменше 25,5 млрд фунтів стерлінгів, значна частина доходів монархії надходить від її бренду. У той час як середні річні витрати британських платників податків на утримання королівської родини становлять близько 500 мільйонів фунтів стерлінгів на рік (700-750 мільйонів канадських доларів), за оцінками Brand Finance, бренд монархії щороку приносить 1,8 мільярда фунтів (3,7 мільярда канадських доларів)

британській економіці[73]. Королівський маєток, який включає різні об'єкти нерухомості, розташовані у Великобританії (в тому числі Ріджент-стріт у Лондоні, Віндзорський Великий Парк та іподром Аскот) контролює близько 1 960 000 акрів сільськогосподарських угідь і лісів, а також більше половини прибережної території Великобританії [73].

Помпезність і обстановка живих королівських резиденцій приваблює мільйони туристів щороку. За оцінками, загальний підйом у цьому секторі становить 550 мільйонів фунтів стерлінгів, що робить внесок у розвиток туризму найбільшим з усіх переваг, які надає монархія. Королівські ордери та герби забезпечують підтримку більш ніж 800 брендам, в переважній більшості у Великобританії [65].

Інша ключова вигода для економіки Великої Британії забезпечується монархією через торгівлю та міжнародні відносини, щорічний внесок яких оцінюється у 150 мільйонів фунтів стерлінгів [ ]. Королівський патронат підвищує популярність, вплив і, в кінцевому рахунку, потоки доходів заходів, підприємств, установ, товариств і благодійних організацій. Таємничість, що оточує монархію, робить внесок у медіа-індустрію і мистецтво, який оцінювався в 50 мільйонів фунтів стерлінгів у 2017 році, додаючи популярності таким шоу, як «Корона» і «Вікторія», які дають уявлення, хоча і вигадане, про приватне життя королівської сім'ї [ ].

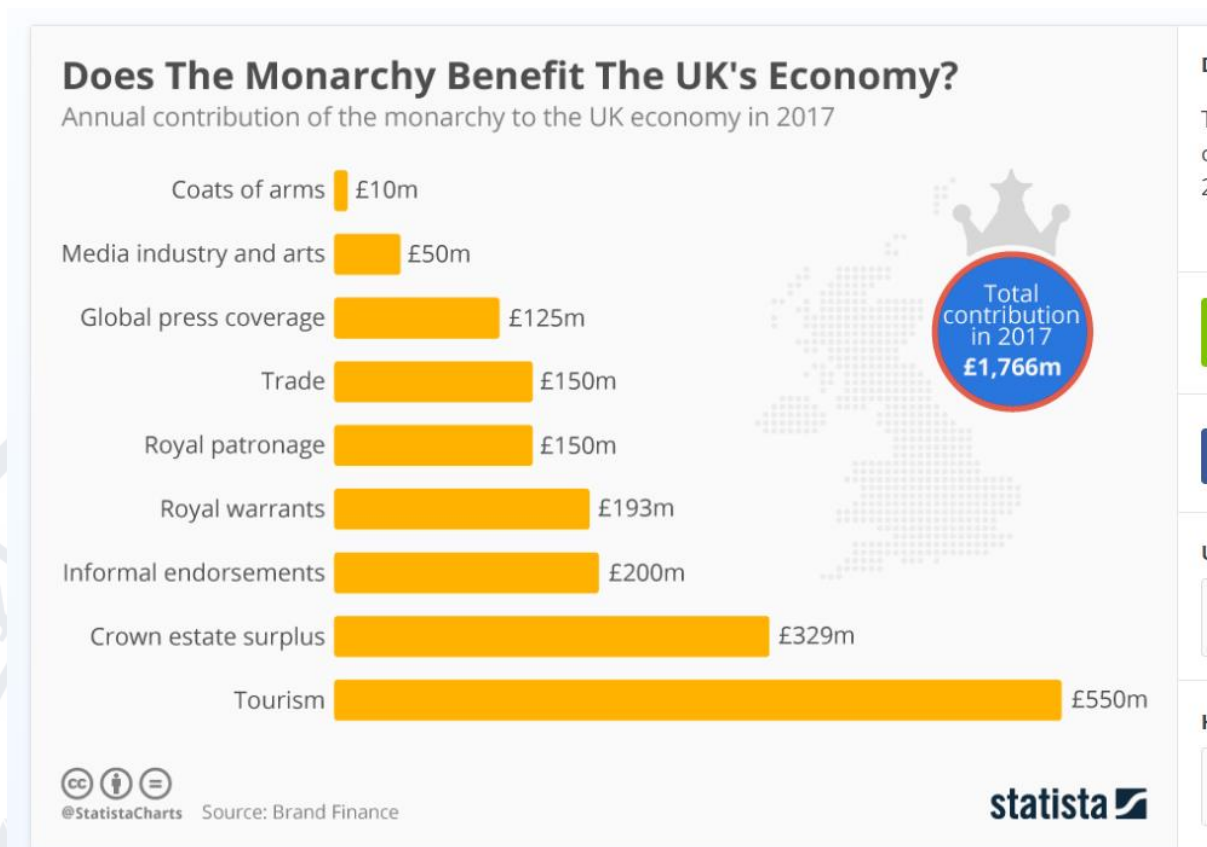

Рисунок 4.2 - Річний внесок монархії в економіку Великої Британії у 2017 році.

Крім того, економічний вплив «Фірми», як неофіційно називають бізнес-підрозділ королівської сім'ї, сприяє асоціації брендів, та зростанню прибутку компаній. Британська монархія часто підтримує національні продукти, які конкурують на глобальному ринку. Члени королівської родини роблять незліченну кількість виступів на підтримку різних організацій, особливо у сфері благодійності. Така підтримка вітчизняних брендів високого класу дає їм змогу отримувати додатковий прибуток. Компанії, які працюють у межах монархії, навіть можуть здобути королівські звання та ордери. Такі компанії також можуть включати корону у свої логотипи. Ця «королівська печатка схвалення» вказує на те, що підприємство має бездоганну чесність, має національне значення, є лідером у своїй галузі та існує щонайменше століття [51]. За даними Brand Finance, королівське схвалення призвело до 10-відсоткового збільшення доходу в середньому для

приблизно 800 британських фірм, що мають цей знак [49]. Врешті решт, для компаній, які вже мають налагоджені контакти, важливою перевагою є те, що клієнти дізнаються, що вони мають королівську та політичну підтримку у своїй країні. Це надзвичайно корисно для формування довіри.

Девід Хей, генеральний директор Brand Finance, прокоментував: «Рівно 25 років тому пожежа у Віндзорському замку ознаменувала пік *Annus horribilis* королеви, коли скандали призвели до падіння популярності монархії. Сьогодні її універсальна привабливість перетворюється на привабливість Brand Monarchy, яка пропонує значні комерційні переваги всім підприємствам та установам, пов'язаним з нею». «Монархія – національне надбання Британії як у символічному, так і в економічному плані. Особливо в епоху Брекситу Великобританія може покладатися на королівську дипломатію для полегшення торговельних відносин із Співдружністю та рештою світу» [67].

Необхідно згадати також і про королівські свята (бали, весілля, церемоніали) - один з важливих факторів, що сприяють приверненню уваги до держави в цілому та монархії зокрема, і, тим самим, зростанню економічних показників Великої Британії. Королівські ювілеї, весілля та державні візити дуже подобаються публіці, оскільки вони привертають як національну, так і міжнародну увагу. Згадаймо лише королівське весілля принца Вільяма і Кейт Міддлтон в 2011 році. Захід транслювався в прямому ефірі 72 мільйони разів на YouTube у 188 країнах, а церемонію дивилися понад два мільярди людей у всьому світі. За різними підрахунками, запрошені гості під час перебування в Лондоні витратили понад 107 мільйонів фунтів. Крім того, глобальне висвітлення події у ЗМІ оцінюється вартістю приблизно 1 мільярд фунтів стерлінгів [78]. Більше того, Brand Finance заявило, що одне лише королівське весілля збільшило економіку Лондона на 107 мільйонів фунтів стерлінгів (165 мільйонів доларів) за рахунок «проживання, подорожей та нічного життя», навіть враховуючи економічні витрати, пов'язані з неробочим часом [78].

У сучасній Британії «ефект Кейт Міддлтон» настільки сильний, що якщо Кейт — тепер принцеса Уельська — носить одяг популярного бренду, акції розпродаються за лічені хвилини. У 2013 році народження принца Джорджа, який зараз є другим у черзі на престол, принесло приблизно 247 мільйонів фунтів стерлінгів від роздрібних продажів у Великобританії [43]. Народження принцеси Шарлотти, другої дитини Вільяма та Кейт, за підрахунками Британського центру досліджень роздрібної торгівлі [43], призвело не лише до короткострокового приросту на 80 мільйонів фунтів стерлінгів, але й може мати вирішальне значення для моди та роздрібних продажів Великобританії в довгостроковій перспективі. Принц Луї також додав 50 мільйонів фунтів стерлінгів до економіки Сполученого Королівства в день свого народження, завдяки продажу сувенірів, пам'ятних речей та дитячого одягу на його честь [5].

Нарешті, шлюб принца Гаррі та Меган Маркл приніс приблизно 500 мільйонів фунтів стерлінгів, з яких 200 мільйонів фунтів стерлінгів припадає на туризм, подорожі та готелі. Навіть “містика”, що оточує монархію, приносить десятки мільйонів фунтів стерлінгів медіа-індустрії та мистецтву. Величезна популярність таких драм того періоду, як «Корона» та «Вікторія», є лише доказом цього [9].

3.3. Розвиток туристичної галузі

Не можливо говорити про вплив монархії на економіку держави, не згадавши про таку важливу складову як туризм. Загальновідомо, що монархії в усьому світі відіграють значну роль у розвитку туризму та формуванні туристичного досвіду. Дебати щодо рівня фінансування, необхідного для підтримки насамперед конституційних монархій, часто посиляються на позитивну туристичну привабливість, яку забезпечують королівські церемонії, палаци, храми і церкви, архітектура, музейні колекції та історична спадщина. Помпезність, пишність і церемоніальні вистави, які асоціюються з королівською владою, забезпечують винятковість і унікальність, а також передбачуваність і запланованість подій, що привертають увагу туристів.

Ажіотаж у засобах масової інформації, який випереджає, висвітлює та коментує деякі з цих подій, а також зображення натовпів, які відвідують королівські заходи, можуть самі по собі стимулювати залучення людей, які бажають бути частиною, здавалося б, історичних моментів. Однак їхнє символічне соціокультурне і політичне значення виходить далеко за рамки туристичної та економічної цінності. Дослідник Рідлер, наприклад, посилається на існування та проведення королівських публічних заходів, де «для багатьох місцевих жителів значення їхньої участі виходить за межі «туристичної культури», втілюючи прогнозовані і часто оспорювані погляди на місцеве майбутнє з точки зору вибору місцевого майбутнє з точки зору вибіркового і політизованого прочитання минулого» [70].

Аргументи на користь позитивних переваг, які приносить королівська родина, сприяючи збільшенню кількості міжнародних відвідувачів, а також підвищенню рівня внутрішніх відвідувачів місць королівського визнання та національних святкувань, часто наводяться від імені британської королівської сім'ї як дуже відомого світового феномену. Не можна заперечувати того факту, що розвинутий туризм у Лондоні, в першу чергу, завдячує популярності монаршому дому, та всьому, що з ним пов'язано - Букінгемський палац, суміжні королівські парки, історичні будівлі, колекції та ландшафти навколо нього, щорічний календар королівських урочистостей, ювілеїв і подій, а також особливі випадки, такі як королівські весілля і народження, королівські візити в провінції та офіційні відкриття будівель, об'єктів і подій.

Туризм, безумовно, є найбільш вигідним сектором, створеним британською монархією. Щорічно королівська сім'я приносить Сполученому Королівству мільйони фунтів стерлінгів від туризму. Як ми згадували раніше, у 2017 році консалтингова компанія Brand Finance, що займається оцінкою брендів, повідомила, що приблизно 500 млн. фунтів стерлінгів з цих 4,5 припадає на пам'ятки і події, пов'язані з королівською сім'єю, як у минулому, так і в сьогоденні. [80] Туризм є третьою за величиною галуззю у

Великій Британії, стверджують у туристичному агентстві, і забезпечує близько 2,6 млн. робочих місць - або приблизно кожне 12-те. Загалом, дохід від туризму сягнув майже 49,9 млн фунтів стерлінгів у 2019-20 роках, збільшившись з приблизно 48,4 млн фунтів стерлінгів у 2018-19 роках.

Дослідження VisitBritain, проведене у 2011 році, показало, що понад 60% іноземних гостей, які приїжджають до Великої Британії, ставлять за мету відвідати місця, пов'язані з королівською сім'єю [36]. Крім того, більше третини туристів, які приїжджають до Лондона, вважають Букінгемський палац одним з найголовніших об'єктів, обов'язкових до перегляду, а Лондонський Тауер, де зберігаються коштовності королівської родини, вважається однією з найбільш відвідуваних платних пам'яток Великої Британії [36].

Окрім квитків за вхід, на різних визначних пам'ятках також продаються сувеніри, різні дрібнички, видавнича продукція, а також різдвяні набори. Королівська колекція вважається найвизначнішою в світі. З точки зору роздрібною торгівлі, прибуток сувенірних магазинчиків з продажу королівської колекції за один рік склав 19 983 646 фунтів стерлінгів, в результаті чого загальний дохід за рік склав 71 526 000 фунтів стерлінгів [41].

Глобальне опитування туристів, проведене Travelzoo, показало, що італійці були найбільшими іноземними прихильниками Королеви, більше половини з яких (59%) назвали Королівську родину одним з факторів, що робить Велику Британію привабливим місцем для відпочинку. Майже половину канадських (49%) і американських туристів (48%) також приваблювала Британія через Королеву та її сім'ю. Відвідувачі з США вносять 7% витрат на в'їзний туризм у Великій Британії, в той час як французи, німці, італійці та іспанці вносять майже третину (29%) - разом 7,7 мільярдів фунтів стерлінгів [42].

«Великобританія заробляє 106 мільярдів фунтів стерлінгів від туризму щороку - в 3 000 разів більше, ніж британські платники податків витрачають на утримання Королівської сім'ї - і не можна заперечувати, що Королева і

Королівська сім'я відіграють важливу роль в тому, щоб зробити Великобританію більш привабливим напрямком для подорожей», - сказала Луїза Ходжес, керівник відділу комунікацій Travelzoo в Європі [32].

Оскільки історія і спадщина стають найбільшою причиною для відвідування Великобританії, в дослідженні Travelzoo також запитали своїх респондентів, чи вважають вони, що Королева і Королівська сім'я відіграють важливу роль в туристичній індустрії Великобританії: 70% відповіли «так», що, за словами Ходжес, говорить багато про що. «Букінгемський палац і Королівські резиденції входять в топ-10 туристичних визначних пам'яток Великобританії вже протягом десятиліть, залучивши в 2014 році рекордні 2,5 мільйона платних відвідувачів і зробивши внесок в економіку Великобританії в розмірі 55 мільйонів фунтів стерлінгів» [25].

Якщо ж згадати про визначні події, що привертають увагу туристів по всьому світу, однією з них було королівське весілля 2011 року. Коли принц Вільям одружився з Кейт Міддлтон, британська Асоціація провідних туристичних об'єктів заявила про це одразу ж: «Додатково 600 000 людей приїхали до Лондона на вихідні, 60% з Великобританії, 40% з-за кордону, витративши 107 млн. фунтів стерлінгів ... Вартість «бренду Британії» завдяки глобальному висвітленню у ЗМІ склала приблизно 1 млрд. фунтів стерлінгів» [22].

Як зазначає VisitBritain, в усьому світі понад два мільярди людей дивилися весільну церемонію, яка транслювалась на наймасштабніших радіо- та телеканалах. Збільшилася не лише кількість відвідувачів Лондона - Управління національної статистики стверджувало, що протягом квітня 2011 р. Великобританію відвідало на 350 000 осіб більше, ніж у 2010 р. Туризм також процвітав на острові Англіс в Уельсі, де королівське подружжя жило після весілля. Менеджери з туризму заявили, що Вільям і Кейт створили безцінну рекламу, а деякі туристичні компанії повідомили про 20% зростання бізнесу в 2011 році [26].

Очевидно, що після смерті королеви Єлизавети II у вересні цього року і входу на престол її сина Чарльза III, до цих подій була прикута шалена увага публіки, а кожен член королівської родини опинився під пильним наглядом світових медіа. Провівши аналіз останніх публікацій у ЗМІ, ми виявили, що нинішній король надає повну підтримку у тому, щоб зробити королівські резиденції більш доступними для публіки. Нещодавно з'явилися повідомлення про те, що Балморал у Шотландії буде знову відкрито з безкоштовним входом на територію, щоб надати відвідувачам простір для роздумів про життя покійної Королеви Єлизавети II [69].

Деякі критики та противники монархії зазначають, що туристи продовжували б стікатися до таких пам'яток, як Букінгемський палац і лондонський Тауер, навіть якби королівської сім'ї більше не існувало. Як стверджує один з таких критиків І. Нолан: «Члени королівської сім'ї не докладають достатньо зусиль, щоб заробити свої - за загальним визнанням, дійсно щедрі - доходи. Королівська сім'я не «працює» за ці гроші. Королівська сім'я не сидить в Букінгемському палаці з 9 до 17 щодня, позуючи для фотографій з туристами за 25 доларів за кадр. І навіть якщо б вони це робили, ми б точно не платили їм за це 50 мільйонів доларів на рік».

Відповіддю на те, чому туристи регулярно стікаються до найвизначніших пам'яток Британії, на нашу думку, є те, що королівська родина наближує людей до такої собі казки, чи, іншими словами, альтернативного історичного всесвіту, де все ще існують старовинні традиції, від яких решта світу відмовилась вже давно.

Хоча і не в таких масштабах, інші королівські сім'ї в Європі також відіграють значну роль у просуванні туризму в своїх країнах і за кордоном: серед інших, Нідерланди, Бельгія, Данія, Монако, Норвегія, Швеція, Люксембург та Іспанія. Королівська влада - це бізнес; вона приваблює туристів до королівських об'єктів і маршрутів, оскільки члени королівських сімей часто подорожують і гастролюють, а об'єктам надається особливе значення, якщо їм було надано королівський патронат або вони пов'язані з

минулою присутністю членів королівської родини, що дуже часто відзначається спеціальними меморіальними дошками та іншими маркерами королівського благословення, благодійності та доброзичливості. Туристи не просто відвідують об'єкти, але й купують королівські сувеніри та інші пам'ятні речі.

Королівський туризм слугує не тільки для економічної вигоди та комерційної експлуатації (один із найтриваліших і найбільш публічно оспорюваних аспектів відносин між туризмом і монархією), а й також має політичний і соціокультурний контекст. Таким чином, реакція на монархію і королівську сім'ю Великої Британії в туризмі вбудована в інституційну структуру суспільства і популярну культуру. Ми відзначаємо, як вплив втрати королеви Єлизавети II був виражений з точки зору символічного впливу, соціального позиціонування та культурних функцій, пов'язаних з її присутністю (а тепер і відсутністю). Ми спостерігали силу монарха в залученні туристичних поглядів та міжнародних відвідувачів, хоча це й важко виміряти в жорстких показниках. Ми також стали свідками того, що серед звичних, відданих і захоплених «королівських туристів» зберігається психологічна потреба в королівських наративах і в уявній участі в королівському житті.

Велика Британія визнана як країна світового класу для відвідування культурних та історичних пам'яток. Незалежно від того, чи є ви роялістом (прихильником монархії), чи ні, королівська сім'я безперечно привертає увагу громадськості у Великій Британії та на міжнародному рівні. Візити і тури членів королівської сім'ї завжди знаходяться в полі зору засобів масової інформації та людей по всьому світу. Це пов'язано з тим, що помпезність і пишність, пов'язані з британськими королівськими особами, чи то рутинні заходи, такі як винесення прапора, чи то ювілеї, такі як Діамантовий ювілей Королеви в 2012 році, рідко зустрічаються в будь-якій іншій країні. Ці публічні церемонії, на додаток до маєтків, що належать королівській родині, відіграють важливу роль у залученні туристів. Королівська сім'я і королівські

публічні заходи будуть продовжувати залучати до Великобританії велику кількість туристів, які хочуть дізнатися більше про королівську історію і культуру Великобританії. Таким чином, зв'язок між королівськими особами і туризмом має важливий економічний і маркетинговий вимір.

Необхідно відзначити контрасти між національними, схваленими монархією подіями та святкуваннями (такими як королівські весілля, церемонії тощо) і приватними, сімейними королівськими подіями (такими як королівські свята та недержавні похорони тощо). Перші легітимізують і формалізують королівський туризм, а другі, з огляду на соціально закріплені ролі, припускають непрохану, майже девіантну або, принаймні, нав'язливу увагу. У цьому контексті ми пам'ятаємо про численні дебати, що точаться навколо королівської родини та «суспільних інтересів», особливо в контексті королівської сім'ї Великої Британії та її конституційного становища. Таким чином, сам королівський туризм стає чимось, що позиціонується з точки зору суспільного інтересу (при цьому офіційний королівський туризм визнається інституціоналізованим, контрольованим і гнучким) на відміну від неофіційного, незаконного і нав'язливого королівського туризму, де межі, встановлені королівською сім'єю, перетинаються з точки зору сценарію, керованої постановки вистави.

Для захисників монархії існує потреба в тому, щоб королівська влада була видимою, щоб виправдати її існування та апелювати до суспільної підтримки і фінансування. Можна припустити, що туристи шукають контрастів з повсякденним життям з точки зору виняткових або першокласних вражень, пов'язаних з королівською родиною. Якщо одним з ключових питань, пов'язаних зі спадщиною та культурним туризмом, є автентичність, то для королівського туризму питання (доступного) надзвичайного та незабутнього досвіду на відміну від повсякденної буденної рутини для громадськості є ключовим. У зв'язку з цим можна визнати, що в контексті королівського туризму лінгвістична цінність і конотативне значення слова «королівський» може стимулювати попит відвідувачів навіть

у тих випадках, коли королівська сім'я має пряме або непряме відношення до місць, об'єктів або сцен, і це, як видається, справедливо як в історичному, так і в сучасному контекстах.

На нашу думку, королівський туризм можна визначити як складну форму туризму для спеціальних інтересів. Він ілюструє здатність туризму відображати та увічнювати більш фундаментальні соціальні проблеми. Адже зв'язки між королівськими особами і туризмом проявляються або опосередковуються як у державній, так і в приватній сферах.

РОЗДІЛ 5. МОНАРХІЇ У ФОРМУВАННІ БРЕНДУ ДЕРЖАВИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

5.1. Монархія як національний бренд

У сучасному світі існують понад 230 держав та самоврядних територій, що мають міжнародний статус. З них лише близько трьох десятків країн за своєю формою правління належать до монархій. Формально до них можна зарахувати і країни, що входять до Британської Співдружності, де главою держави суто номінально вважається англійський король (Канада, Австралія, Нова Зеландія тощо). Однак держав із республіканською формою правління на політичній карті світу явно набагато більше. Як правило, форма правління, яка встановилася у тій чи іншій країні, обумовлена традиціями її історичного та культурного розвитку. Безумовно, республіканський лад і демократична система нині стають дедалі популярнішими та затребуваними. Але це зовсім не означає, що монархічна система влади остаточно вичерпала себе і стала історичним анахронізмом.

Сьогодні монархічна система серйозно видозмінилася (особливо в Європі) і тепер є принципово новою моделлю, пристосованою до сучасних умов, хоча при цьому типові ознаки монархічної форми влади були збережені. Але разом з тим сучасні монархії набули й нових рис, що докорінно відрізняють їх від історичних аналогів.

На думку французького журналіста Стефана Берна, який вивчає монархії, вони завжди знаходяться на вістрі сучасності [59]. Він вказує на ще одну їхню особливість: «Багато монархів виконують роль таких ось міжнародних послів. Вони презентують свою країну за кордоном. Сьогодні вони їдуть за кордон, являючи собою дуже престижний національний бренд. І це стимулює довіру до їхньої країни, це дає поштовх до зростання торгівлі». Таким чином, на думку С. Берна, зі зміною функцій та ролі монархів усередині країни зміниться їхній статус і на міжнародній арені: вони стануть своєрідним національним брендом, на якому їхня країна почне заробляти. І справді, візити монархів та членів правлячої династії до інших країн чимало

сприяють зміцненню міжнародних зв'язків, особливо у сфері бізнесу та торгівлі [59].

Ще однією особливістю всіх без винятку монархій є сприйняття монарха не лише як глави держави, а й символу держави разом із прапором, гербом, гімном. І ця обставина прямо вказує на наявність елементів монархічної правосвідомості якщо і не у всього населення країни, то принаймні у більшій його частині. Тут варто згадати королівську сім'ю Норвегії. Під час Другої світової війни, коли Данія та Норвегія були окуповані німцями, норвезький король встиг емігрувати до Англії [1]. Тим не менш він вважався головнокомандувачем збройних сил Норвегії, які чинили опір німцям, і говорив, що боротьба не припиняється, поки на території Норвегії є хоч один окупант. Його дружина та син на той момент були у Швеції, а Норвегія фактично здалася німцям у червні 1940 року. Німці планували оголосити правителем чотирирічного принца і призначити регентів, тому необхідно було вивезти зі Швеції норвезьку королівську родину [3]. Необхідно підкреслити, що королівська родина та маленький принц стали символом опору, його навіть зарахували до норвезьких військово-повітряних сил, які базувалися в Канаді. Скрізь поширювалися фотографії маленького хлопчика у військовій формі. Данський король опинився під домашнім арештом у Копенгагені. Проте він робив різні символічні дії: виїжджав на коні, ходив без охорони. Навколо нього часто збиралися юрби - це був такий знак датського опору німецькій окупації. [8]

Іншою особливістю насамперед європейських монархій є і та важлива обставина, що збереження інституту монархії продиктоване скоріше даниною віковим традиціям, ніж якоюсь реальною потребою. Така відданість цих країн до монархічної системи показує, наскільки населення віддане традиційним цінностям легітимації влади. Е. Фішель у книзі «Державний лад Англії» писав: «По відчуттю англійська нація... є нація строго монархічна, і король, як символ державної влади сприймається в Англії з набагато більшим ентузіазмом, ніж на материку» [17]. Англійський історик Н. Саузгейт? У

свою чергу, писав із цього приводу: «Будь-який рух за ліквідацію монархії у Великій Британії матиме своїм кінцевим наслідком розпад імперії та Співдружності» [28].

Монархія має довгу історію в Європі, будучи поширеною формою правління від Середньовіччя до Першої світової війни. На зламі ХХ століття кожна країна Європи була монархією, за винятком лише трьох: Франції, Швейцарії та Сан-Марино. Але на початку ХХІ століття більшість європейських країн перестали бути монархіями, і три чверті держав-членів Європейського Союзу тепер є республіками. Це призвело до телеологічного припущення, що з часом більшість розвинених демократій стануть республіками, як найвищою формою демократичного правління [36].

Але в Західній Європі є низка країн, які заперечують це припущення, і серед них є деякі з найрозвиненіших демократій світу. В останньому Індексі демократії, складеному Economist Intelligence Unit, шість із десяти демократій світу – і дев'ять із 15 найкращих – були монархіями. До них належать шість європейських монархій: Норвегія, Швеція, Данія, Нідерланди, Люксембург і Великобританія [35].

Ці монархії вижили частково через геополітичні причини, більшість інших європейських монархій зникли в кінці Першої чи Другої світових воєн. Їх існування супроводжувалося постійним зменшенням їхньої політичної влади, яка скоротилася майже до нуля, і розвитком ролей, які підтримують ліберальну демократію. Сучасні монархії пропонують позапартійне державне керівництво, відокремлене від щоденної політичної боротьби виконавчої влади; безперервність сім'ї, різні покоління якої викликають інтерес усіх вікових груп; і безкорислива підтримка громадянського суспільства, що є поза межами партійної політики.

Нині візити королів та членів їхніх сімей до інших країн - важливий привід для зміцнення міжнародних зв'язків, особливо у бізнесі. Для багатьох бізнесменів та представників компаній велике значення мають зустрічі на

рівні глав держав, якими формально є королі Швеції, Норвегії та королева Данії.

Підсумовуючи, слід зазначити, що монархічна система влади, так само як і республіканська, має свої сильні та слабкі сторони. На думку ряду дослідників, монархія є найправильнішою організацією суспільства. Подібне твердження цілком узгоджується з трактуванням монархії як «правильної» форми правління, яку ми знаходимо у працях великих давньогрецьких філософів Платона та Аристотеля [29]. Однак з цією думкою важко погодитися, оскільки монархія в її абсолютній формі завжди є прикладом деспотизму і авторитаризму і її майбутнє в сучасних умовах виглядає дуже невизначеним. Саме тому навіть класичні абсолютні монархії останнім часом почали робити малопомітні та обережні кроки, спрямовані на певну демократизацію своїх режимів.

5.2. «М'яка сила» державного візиту монарха та членів королівської родини

Королівський тур - це коли члени Королівської сім'ї вирушають з офіційним візитом - також відомим як державний візит - за кордон, відвідуючи якомога більше місць, на які вони можуть виділити час, і зустрічаючись з офіційними особами та місцевими жителями [24]. Королівські особи, як правило, запрошуються місцевими урядами країн, хоча Міністерство закордонних справ також може вносити свої пропозиції. Зазвичай країна, що приймає, висуває пропозиції щодо місць для відвідування, які потім затверджуються королівською родиною. Як правило, візити під час туру стосуються питань, до яких уряд приймаючої країни хоче привернути найбільшу увагу, одночасно демонструючи свою країну як туристичний напрямок для всього світу. Це взаємовигідна угода - турне є способом королівської сім'ї діяти як послы держави (у даному розділі мова піде про Сполученого Королівства), допомагаючи покращити відносини між країнами. Члени королівської сім'ї зустрічаються з членами інших

королівських сімей, главами держав, прем'єр-міністрами та високопосадовцями [7]. Члени королівської родини є істинною репрезентацією своєї нації, виступають від імені своєї держави та народу, а їх візит, зазвичай, вважається честю для приймаючої сторони.

Королівських осіб також вітають тисячі місцевих доброзичливців, коли вони відвідують кожне місце, що знову ж таки слугує нагадуванням громадськості про чесноти держави. Особливо яскраво це виражається у випадку Великої Британії з її найвідомішою монархією сучасності. Королівський тур ретельно організовується з увагою до кожної деталі - його планування може зайняти до одного року [78].

У Великій Британії, королівські тури є важливою стратегією, яку «фірма» використовує для покращення відносин між самою Британією та іншими країнами. Вони вважаються послами Сполученого Королівства і завжди перебувають під прицілом міжнародної уваги та ЗМІ. Під час цих турів королівська сім'я відвідує деякі з найвпливовіших благодійних організацій країни, зустрічається з артистами і творчими особистостями, які викликають резонанс, і привертає увагу до деяких значущих туристичних місць країни [80]. Ці зусилля створюють потужні можливості для преси, щоб королівська сім'я могла висвітлювати менш відомі філантропічні ініціативи.

Такі поїздки - це важка робота, яка вимагає ретельної підготовки і безсонних ночей. Королівські особи перед кожним своїм туром, вивчають куточки світу, до яких подорожують; планують відповідні гардероби - щоб не образити країну неповагою до її культури. Вони не тільки вивчають загальну історію і те, як функціонує їхній уряд, але й досліджують останні заголовки газет і події, щоб мати можливість комфортно спілкуватися з тими, з ким вони можуть зіткнутися під час подорожі. Більш того, є вагома необхідність запам'ятати імена та обличчя всіх людей, з якими вони планують зустрітися - яких може бути й більше сотні [57].

Єлизавета II вважається найбільш мандрівним світовим лідером - за час свого правління вона побувала в 117 країнах, зокрема майже у всіх 56 штатах

Співдружності [14]. Єлизавета II була відома своїми виснажливими міжнародними турами, зокрема туром 1952 року, під час якого вона стала монархом. До 2019 року вона здійснила 112 державних візитів, а також безліч інших дипломатичних візитів на високому рівні [40]. Як показує практика, державні візити не є суто церемоніальною потребою, а мають реальні політичні та економічні наслідки. Цей тип публічної дипломатії може впливати на громадську думку, подовжувати термін повноважень інших лідерів та покращувати двосторонні торговельні відносини.

У той час як представники британської зовнішньої політики беруть на себе провідну роль у плануванні державних візитів, Єлизавета також зіграла важливу роль у формуванні цих візитів. У 1970-х роках, наприклад, британським офіційним особам довелося зіткнутися з бажанням міністерства закордонних справ і у справах Співдружності прийняти радянського прем'єра Леоніда Брежнєва з державним візитом до Великої Британії, а також з небажанням королеви відвідати Радянський Союз. Дійсно, тільки 1994 року, через кілька років після закінчення холодної війни, королева відвідала Росію. Цей візит розцінили як великий успіх британської зовнішньої політики, і ефективність поїздки була значною мірою пов'язана із зусиллями королеви щодо встановлення теплих стосунків із президентом Росії Борисом Єльциним [41].

Ще один примітний державний візит відбувся до ПАР 1995 року. Королева зіграла ключову роль в організації візиту, який відбувся лише через рік після виборів, на яких було засновано новий демократичний уряд ПАР. За словами біографа Роберта Гардмана, який цитує колишнього командира Королівської яхти «Британія» сера Роберта Вударда, «міністр закордонних справ був стурбований [з приводу візиту], і королева відхилила його пропозицію» [39]. Вона сказала: «Мандела отримує поради від багатьох людей, але ніхто не допомагає йому. Йому потрібна фізична допомога, і йому потрібно шоу» [29].

Єлизавета особливо використовувала публічну дипломатію для досягнення цілей Великої Британії, ставши провідником м'якої сили і проводячи Велику Британію через новий, глобалізований, постколоніальний світ.

Королівський туризм має на меті не лише економічну вигоду та комерційну експлуатацію (один з найбільш стійких і публічно оспорюваних аспектів відносин між туризмом і монархією), але також має політичний і соціокультурний контекст. Таким чином, реакція на монархію і королівську сім'ю Великої Британії в туризмі вбудована в інституційну структуру суспільства і популярну культуру. Ми відзначаємо, як вплив втрати королеви Єлизавети II був виражений з точки зору символічного впливу, соціального позиціонування і культурних функцій, пов'язаних з її присутністю (а тепер і її відсутністю). Ми спостерігали силу монарха в залученні туристичних поглядів вітчизняних і міжнародних відвідувачів, хоча її важко виміряти в жорстких показниках. Ми також стали свідками того, що серед звичних, відданих і захоплених «королівських туристів» зберігається психологічна потреба в королівських наративах і в уявній участі в королівському житті.

5.3. Рівень громадської підтримки інституту сучасної монархії

Одним зі способів продемонструвати, що всі монархії залежать від постійної підтримки з боку народу, полягає в тому, щоб спостерігати, що відбувається, коли монархи втрачають цю підтримку. Відповідь полягає в тому, що вони змушені зректися престолу і втрачають свою владу. Велика герцогиня Люксембургу Марія-Аделаїда була змушена зректися престолу в 1919 році через свою близькість до німецьких окупаційних військ під час Першої світової війни [21]; а король Бельгії Леопольд III - через свою суперечливу поведінку під час Другої світової війни [21]. У Великій Британії король Едуард VIII був змушений зректися престолу в 1936 році, оскільки не відмовився від свого бажання одружитися з двічі розлученою американкою Волліс Сімпсон [43]; а в Іспанії король Хуан Карлос пішов у відставку в 2014

році, коли опитування громадської думки показали, що дві третини іспанців вважали, що він повинен зректися престолу [47]. Народна підтримка допомагає визначити рівень державного фінансування монархії, що є чутливим питанням для всіх урядів. Не випадково іспанська монархія має набагато менший бюджет: вона доволі часто має найнижчі рейтинги популярності серед усіх монархій [18].

Опитування громадської думки є ще одним засобом перевірки підтримки монархії. Причому, ми часто можемо зустріти численні опитування громадської думки в засобах масової інформації, які завжди чи не найдужче «підігривають» інтерес публіки до королівської родини. На сторінках різноманітних видань ми можемо наткнутись на запитання, чи задоволені люди діяльністю монарха, чи не занадто багато платять королівській родині, чи повинен монарх зректися престолу, чи повинна країна стати республікою. Як показує статистика, переважно, підтримка залишається високою у багатьох монархічних країнах, причому опитування регулярно показують, що від 60 до 80 відсотків людей бажають зберегти монархію, і лише від 15 до 35 відсотків віддають перевагу республіці [57]. Найвищою є підтримка в Данії, Нідерландах, Норвегії та Великій Британії, де вона коливається між 70 і 80 відсотками, і трохи нижчою в Бельгії, Іспанії та Швеції, де вона становить близько 60-65 відсотків [57].

Може здатися дивним, що такий давній інститут, як спадкова монархія, може мати такий високий рівень народної підтримки, з рейтингами, за які обрані політики готові померти. Основна причина, чому уряди підтримують спадкову монархію, полягає в тому, що вона має широку народну підтримку. Навіть уряди з республіканськими симпатіями, такі як Соціалістична робітничка партія в Іспанії або соціал-демократи у Швеції, не наважуються пропонувати скасування монархії, оскільки це було б електорально непопулярно. Але існує певна обумовленість у державній підтримці: уряди підтримують спадкову монархію до тих пір, поки вона залишається

нейтральною і знаходиться поза політикою. Монархи, які намагаються втрутитися, виявляються усунутими до мінімуму [44].

Для більшості членів суспільства підтримка монарха більше залежить від його ролі як глави нації, а не глави держави, від церемоніальних, а не конституційних і політичних функцій. Це включає в себе звернення до нації і для нації, в часи кризи і в часи святкувань. До прикладу, усі глави держав конституційних монархій виступили зі зверненнями до нації на початку коронавірусної кризи, згуртувавши та заспокоївши свій народ. Серед інших прикладів - візити Королеви Єлизавети на місця катастроф в Аберфані та Гренфелл Тауер; візити та промови після терористичних атак королів Норвегії та Іспанії [32]. І всі монархи виступають з різдвяним або новорічним зверненням, яке є їх власним посланням, а не просто урядовим сценарієм.

За такими подіями як королівські народження та весілля стоїть спосіб, в який монархія - як невмируща сім'я - може представляти безперервність і стабільність у світі, що швидко змінюється. В той час як уряди і політики приходять і йдуть, королівська сім'я продовжує існувати. Люди різного віку можуть ідентифікувати себе з членами королівської сім'ї свого покоління. Можна припустити, що монархія вижила і навіть процвітає, апелюючи до серця, а не до голови; і саме церемоніальні функції та події, такі як королівські весілля, мають найбільшу привабливість.

Нам було цікаво дослідити зміну ставлення британців до монарха після смерті всіма улюбленої королеви Єлизавети II у вересні цього (2022) року. Смерть королеви Єлизавети II після 70 років перебування на троні, безумовно, була зустрінута з повсюдним сумом і жалобою. Для більшості британців вона була єдиним монархом, якого вони знали. Проте, неминуче за жалобою з приводу її смерті послідує дискусія про майбутнє монархії як інституту. Адже з 1951 року багато чого змінилося [35].

Протягом останніх 30 років в опитуванні «Британські соціальні настрої», що проводиться Національним центром соціальних досліджень,

регулярно ставилося питання про те, наскільки важливо чи неважливо для Британії мати монархію. Результати проливають світло на те, як змінилося ставлення до монархії протягом десятиліть і що може вплинути на громадську думку в майбутньому.

Починаючи з 1994 року, наявність монархії незмінно розглядається більшістю як «дуже» або «досить» важлива. У 1994 році дві третини (66%) висловили таку думку, і протягом більшості років з того часу результат часто (хоча і не завжди) був приблизно таким же [29]. Таким чином, основи суспільної згоди на користь монархії виявилися напрочуд міцними і стабільними.

Тим не менш, коли це питання було поставлене під час першого британського дослідження суспільних настроїв у 1983 році, воно отримало ще більшу підтримку. Цілих 65% сказали, що для Британії «дуже важливо» мати монархію, а ще 21% сказали, що це «досить важливо» [28]. Тоді здавалося, що майже всі були «монархістами». Дійсно, це питання здавалося настільки беззаперечним, що ми перестали ставити його в опитуванні. Воно просто виглядало не вартим уваги.

Ситуація змінилася в 1992 році. Це був, як визнала сама Королева, «*annus horribilis*». Ретельно створений образ монархії як королівської сім'ї похитнуло рішення трьох її дітей розійтися або розлучитися зі своїми партнерами, включаючи, що було найбільш суперечливим, тодішнього спадкоємця престолу принца Чарльза і його популярну дружину Діану, принцесу Уельську.

Незважаючи на загальну стабільність з 1994 року, спостерігалися злети і падіння у сприйнятті важливості монархії, які ще більше проілюстрували, як ставлення громадськості може змінюватися у відповідь на конкретні події.

Після розлучення Чарльза і Діани в 1996 році і загибелі Діани в автокатастрофі наступного літа частка тих, хто вважав, що монархія є "дуже важливою", вперше впала до рівня нижче 30% [13]. Початкова реакція

королівської сім'ї на смерть Діани викликала значну критику, і це вважалося дуже складним моментом для інституту.

	1994	1995	1996	1998	1999	2000	2002	2003	2005
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Very important	32	31	32	28	34	30	35	28	33
Quite important	34	35	35	36	35	34	33	31	36
Not very important	18	18	17	17	17	17	16	22	16
Not at all important/abolish	15	16	15	17	14	18	14	18	14
	2006	2007	2008	2011	2012	2015	2017	2018	2021
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Very important	27	34	33	42	46	40	40	33	31
Quite important	35	33	30	33	30	32	31	35	24
Not very important	23	16	19	14	14	13	15	16	18
Not at all important/abolish	12	14	16	11	10	13	13	14	25

Рисунок 5.1 - Тенденції у ставленні до монархії, 1994-2021 рр.

Позиція монархії знову покращилася після першого в історії візиту Королеви до Республіки Ірландія в 2011 році - візиту, який зробив значний внесок у поліпшення подекуди неспокійних відносин між Великою Британією і її найближчим сусідом [65]. Наступного року (у рік свого діамантового ювілею) Королева пододала розкол у суспільстві Північної Ірландії, потиснувши руку колишньому командувачу ІРА Мартіну МакГіннесу. У британському опитуванні суспільних настроїв, яке було проведене після цього, двоє з п'яти або більше респондентів сказали, що

«дуже важливо» мати монархію, можливо, тому, що монархія доводить свою дипломатичну цінність [65].

Зовсім недавно королівська сім'я знову потрапила в бурхливі води. По-перше, серйозні звинувачення проти принца Ендрю призвели до його відходу з публічного життя. Тим часом до 2020 року між королівською родиною, з одного боку, і молодшим сином принца Чарльза Гаррі та його харизматичною американською дружиною Меган - з іншого, намітився серйозний розкол. Гаррі і Меган врешті-решт вирішили відмовитися від королівських обов'язків і оселитися в США [74].

Таким чином, схоже, що успіхи і проблеми королівської сім'ї впливають на те, наскільки люди цінують цей інститут. Не можна заперечувати і того, що на погляди людей впливатиме їхнє сприйняття самої покійної Королеви. У травні опитування громадської думки показало значну різницю в чистій прихильності до Королеви (69%) порівняно з Чарльзом (19%). Безумовно, покійна королева була неймовірно популярною - останнє опитування перед її смертю показало, що 81% людей позитивно ставилися до неї, і цей показник залишався незмінним протягом більш ніж десятиліття [6]. Вона вважалася опорою стабільності інституту, який багато хто вважав застарілим. Зрештою, майбутнє правління сім'ї може звестися до одного питання: Британія - країна елизаветинців чи монархістів?

Майбутня суспільна підтримка монархії може значною мірою залежати від здатності короля Чарльза проявити себе гідним наступником.

The Queen has maintained a strongly positive view among the public over the last ten years

Thinking about the royal family, for each of the following please say whether you have a positive or negative opinion of them. (NET score shown)

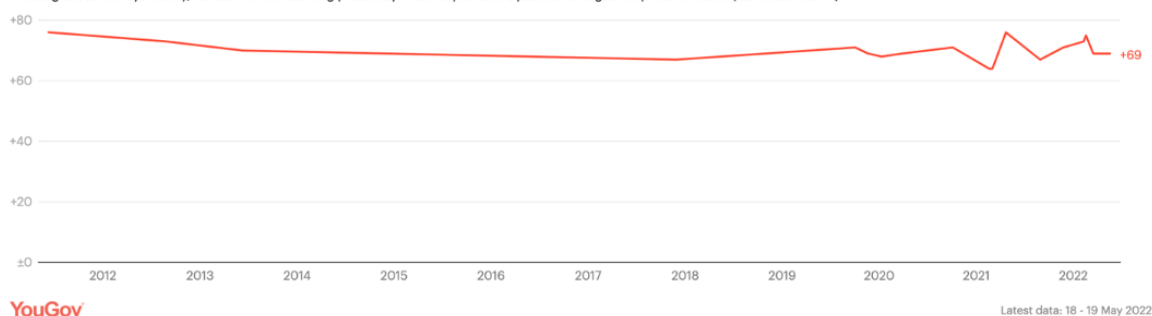

Рисунок 5.2 – Імідж королеви Єлизавети II в очах громадськості.

Як показує Рисунок 5.2., протягом останніх 10 років королева зберігала дуже позитивний імідж серед громадськості.

Досліджуючи ставлення громадськості до британської монархії, виникає питання: Чи існують відмінності по всій Великій Британії? Підтримка монархії особливо низька в Лондоні та Шотландії, згідно з опитуванням YouGov, проведеним на початку цього місяця - хоча результати були представлені лише для обраної групи регіонів. У Лондоні 50% людей хотіли б, щоб Великобританія залишалася монархією в майбутньому (порівняно з 62% по країні в цілому), тоді як в Шотландії підтримка становила лише 47%. У цих частинах країни також була вища частка тих, хто вважав, що в майбутньому Британія повинна мати виборного главу держави - 33% у Лондоні та 32% у Шотландії, порівняно із середнім показником по країні 22% [12].

Також, ми помітили деяку тенденцію розбіжностей у поглядах між віковими категоріями прихильників британської монархії. Згідно дослідженню Statista 2022 року, хоча британська монархія підтримується більшістю людей у більшості вікових груп у Великій Британії, саме серед людей старше 65 років рівень підтримки є найвищим і становить 77%. Молодші вікові групи дедалі частіше виступають проти монархії, а 31 відсоток людей віком 18-24 роки віддають перевагу виборному главі держави [24].

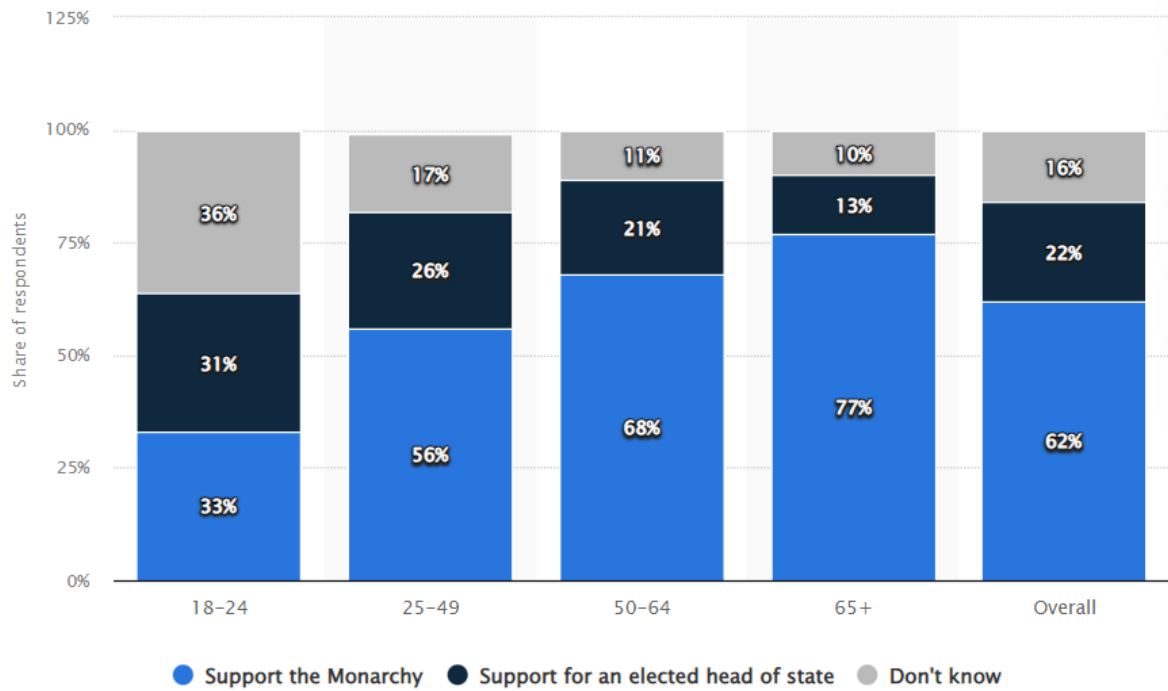

Рисунок 5.3 – Показники опитування «Як Ви вважаєте, чи повинна Британія і надалі мати монархічну форму правління, чи її слід замінити виборним главою держави?»

Супутне дослідження YouGov вказує на те, що у той час як 86% британців у віці 65 років і старше кажуть, що монархія повинна продовжувати існувати, ця цифра падає до 47% серед 18-24-річних [82].

Do you think Britain should continue to have a monarchy in the future, or should it be replaced with an elected head of state? %

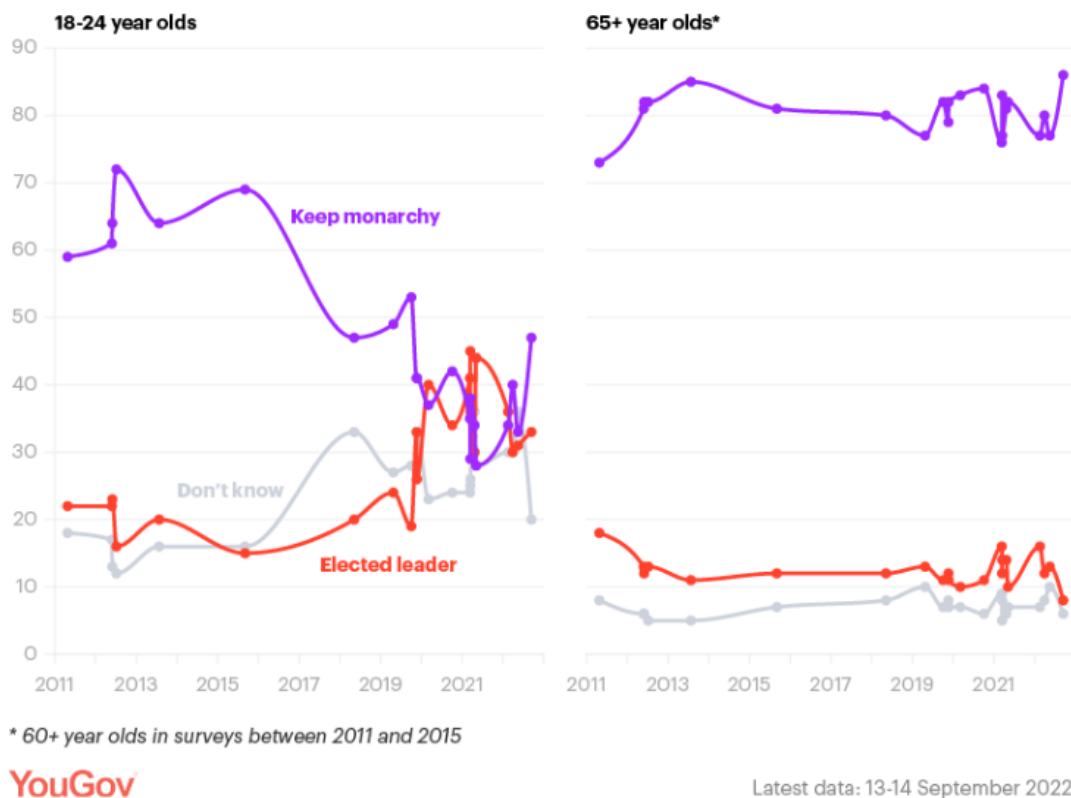

Рисунок 5.4 – Результати опитування «Як Ви вважаєте, чи повинна Британія в майбутньому зберегти монархію, чи її слід замінити на виборного главу держави?».

Цікавим на нашу думку є Опитування CNN 2013 року, яке показало, що 13% американців були б відкриті до того, щоб Сполучені Штати знову мали монархію. Опитування 2018 року на запитання, чи було б Америці краще чи гірше, якби вона мала конституційну монархію, 11% американців відповіли «краще», а 36% відповіли «гірше». Опитування YouGov 2021 року показало, що 5% американців вважають, що для Сполучених Штатів було б добре мати монархію (7% підтримки серед чоловіків та 4% підтримки серед жінок), а 69% відповіли, що це було б погано. В опитуванні YouGov афроамериканці були найбільш схильні відповісти позитивно на користь монархії з 10% підтримки [66].

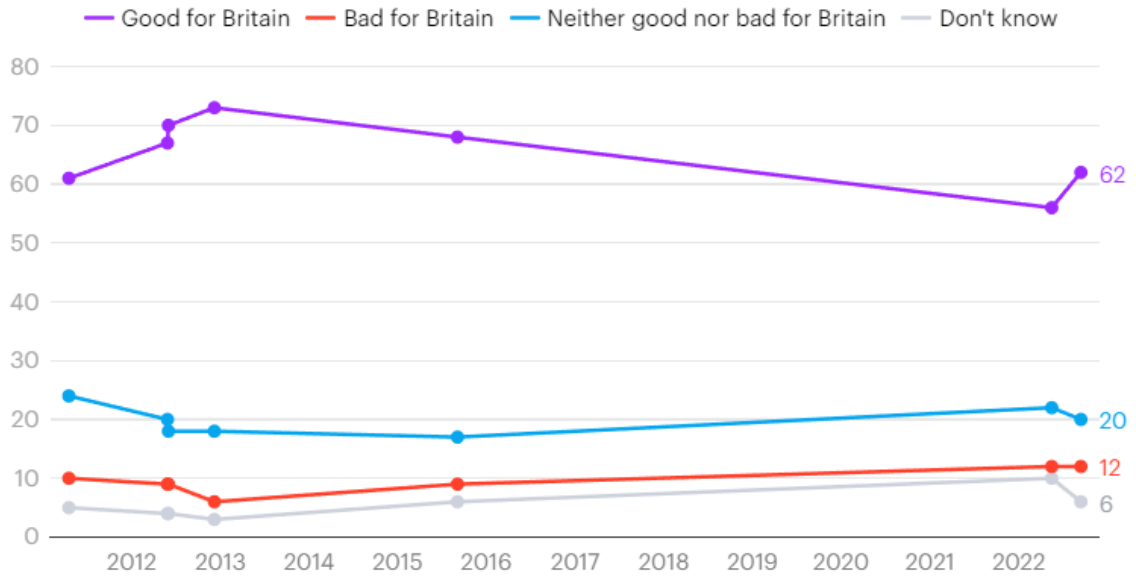
У питанні англійської монархії американці є глобальними поміркованими. Відповідаючи на запитання, як британська королівська сім'я змушує їх ставитися до Сполученого Королівства, 62 відсотки американців відповіли, що це «не має ніякого значення». 22 відсотки кажуть, що королівська сім'я змушує їх відчувати більш позитивне ставлення до Сполученого Королівства, що є помірним показником у порівнянні, наприклад, з 38 відсотками індійців і румунів, які говорять те ж саме [71].

Крім того, американці також серед тих, хто найменше схильний стверджувати, що королівська родина викликає у них «більш негативне» ставлення до Великої Британії - лише 6% з них погоджуються з цим твердженням, порівняно з 10% у Франції, 11% у Швеції, 15% в Іспанії та 24% в Туреччині [71].

Американці так само неоднозначно ставляться до того, чи повинна бути скасована британська монархія. У той час як лише 15 відсотків вважають, що Британії буде «гірше», якщо вона відмовиться від королівської влади - для порівняння, в Австралії ця цифра становить 32 відсотки, в Польщі - 36 відсотків, а в самій Британії - 46 відсотків - лише 12 відсотків американців вважають, що країні буде «краще» без монархії. Американці не лише більш нерішучі у підтримці скасування британської монархії, ніж південнокорейці (18%), мексиканці (28%) чи аргентинці (35%), їхня підтримка британської республіки фактично нижча, ніж у Британії, де 15% вважають, що Сполученому Королівству було б «краще», якби воно не було королівством [71].

Нарешті, за даними YouGov, 62% респондентів вважають, що інститут монархії є корисним для Британії. Лише 12% активно вважають, що корона шкодить нації, тоді як 20% схиляються до думки, що вона не є ні доброю, ні поганою [82].

Generally speaking, do you think the institution of the monarchy is good or bad for Britain? %

YouGov

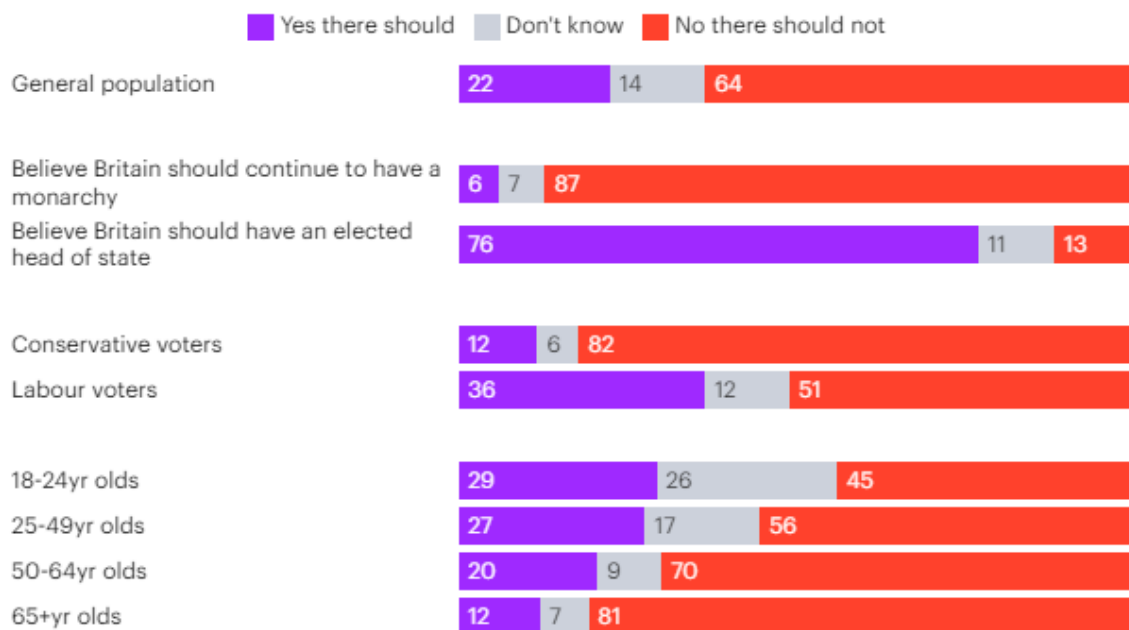
Latest data: 13-14 September 2022

Рисунок 5.5 - Чи є монархія благом для Британії?

Однак, що стосується проведення референдуму щодо існування корони, лише 22% британців хочуть провести референдум щодо монархії, майже втричі більше (64%) виступають проти [82].

Do you think there should be a referendum on whether or not Britain should continue to have a monarchy?

%

YouGov

13-14 September 2022

Рисунок 5.6 – Результати опитування «Як Ви вважаєте, чи потрібно проводити референдум щодо того, чи повинна Британія залишатися монархією?».

Лише республіканці - що не дивно - схильні до проведення референдуму (76%). Але в усіх соціальних групах бажання брати участь у голосуванні є обмеженим [84]. Республіканізм це політичний рух прагне замінити монархію Сполученого Королівства на республіку. Прихильники руху, яких називають республіканцями, виступають за альтернативні монархії форми правління, такі як виборний глава держави. У Великій Британії республіканські настрої значною мірою зосереджені на скасуванні британського монарха, а не на розпаді Британського Союзу чи наданні незалежності країнам, що входять до його складу [1].

Очевидно, що як по відношенню до британської, так і до будь якої іншої сучасної монархії виникає логічне питання: «Які ж перспективи збереження цього інституту в майбутньому». Навіть виходячи з наведених вище даних громадської підтримки голови держави та його сім'ї, важко дати

відповідь на це питання. Адже, хоча й у світі нині панує демократія, а голоси республіканців у таких країнах як Велика Британія набирають все більшої ваги все ж, монархія, - якою б давньою чи застарілою вона не здавалась - довела свою здатність адаптуватися у відповідь на величезні соціальні і політичні зміни. Вона витримала жорстокі бурі і вижила. Багато з попередніх монархій в Європі зникли після поразки у війні, революції або розпаду держави. Але для сучасних (в першу чергу конституційних) монархій, які залишилися, немає жодних причин, чому б вони не могли продовжити своє існування на довгі роки, доки вони зберігають підтримку своїх урядів і своїх народів.

ВИСНОВКИ

Отже, досліджуючи питання сучасних монархій у глобальній політиці можна дійти висновку, що вони все ще займають вагомe місце на світовій арені. Дане твердження може здатись доволі суперечливим у зв'язку з трансформацією більшості сучасних монархів у конституційні та парламентські, і, відповідно, вагомому обмеженню обов'язків та повноважень глав держав до суто формальних та «існуючих». Вони часто піддаються суспільній та міжнародній критиці та постійно перебувають під пильним наглядом як прихильників, так і противників цього інституту. Проте королівські особи нині не просто проголошують промови, відкривають свята чи нагороджують орденами. Монарх та його родина беруть участь – хоч іноді і опосередковано – у багатьох культурних, політичних, освітніх, безпекових та інших важливих для держави питаннях. Лише саме їх існування і всі події довкола них залучають тисячі туристів до країни, тим самим сприяючи економічному зростанню країни. Королівська прихильність слугує величезною перевагою для розвитку та розквіту того чи іншого бізнесу.

Як інститути і як особистості, королівські особи привертають значний суспільний інтерес як серед підданих монархій, так і серед громадян немонархічних республік. Увага громадськості та науковців часто привертається до надзвичайних ритуальних, формальних та церемоніальних аспектів королівської влади, які відтворюються в суспільному житті через засоби масової інформації, а також до їх більш повсякденної діяльності.

Королівські особи привертають увагу до таких важливих питань як бідність та голод, займаються благодійністю та проблемами етнічних меншин. Королівські візити прирівнюються до візиту президента та є великою честю для приймаючої держави чи організації. Стаючи амбасадорами різноманітних брендів, громадських та міжнародних організацій, підтримуючи різноманітні ініціативи та бізнес, вони сприяють покращенню рівню життя власних громадян та вирішенню глобальних

проблем. Як показують різноманітні приклади, на міжнародних конференціях та зустрічах, організовуючи прийоми, вони налагоджують контакти та створюють міждержавні та міжконтинентальні зв'язки. Представляючи свою державу вони працюють над її іміджем та стають її брендом. Адже, думаючи про державу, яка є монархією, ми, в першу чергу згадуємо, з чим вона асоціюється, а саме з королем чи королевою та королівською родиною.

Звісно, постає логічне питання перспектив подальшого існування світових монархій. У зв'язку з постійною трансформацією та глобалізацією суспільства досить важко зробити точні прогнози, однак, на нашу думку, монархії далекі від повноцінного зникнення. Це пов'язано, в першу чергу, з історичною цінністю монаршого дому для будь якої з держав. Як показують наведені в роботі соціологічні опитування, в таких сильних та стародавніх монархіях як британська, переважають оптимістичні настрої суспільства щодо збереження цього інституту. Громадяни сприймають колишню улюблену королеву, нового короля та їх родину як символ нації, королівський дім як пам'ять про величне минуле держави та відносяться до кожного з них якщо не з любов'ю (що є доволі суперечливим по відношенню до колишньої королеви), то з чималою шанобою та повагою, пам'ятаючи зусилля, які докладають королівські особи для злагоди своєї держави. Ми можемо спостерігати і суттєві зміни пов'язані, наприклад, зі смертю королеви Єлизавети II, що ніби об'єднала народ Британії довкола королівського дому, навіть його вірних противників, щоб віддати шану голові держави, що зробила для неї більше, ніж, стається, і деякі президенти. Можливо, успіх монархії полягає також в її здатності запропонувати людям відчуття стабільності в світі, який постійно змінюється. Крім того, утримування королівського дому вартує державі набагато менше ніж прибуток, який він приносить. Нарешті, сучасні монархії доводять, що існування демократії у країні можливе навіть при такій формі правління, а сам монарх покликаний об'єднати країну і забезпечує спадкоємність і

стабільність, що є швидше перевагою, ніж недоліком для її стрімкого розвитку.

Таким чином, серед переваг монархічної форми правління (в її обмеженій формі) є й такі, з якими не можуть не погодитися навіть найпереконаніші республіканці. Звісно, монархія не може розв'язати разом усі соціально-економічні та політичні проблеми країни. Але вона може гарантувати певну стабільність і рівновагу в політичній і соціальній структурі суспільства при повному дотриманні всіх демократичних процедур. У низці країн монарх є тим об'єднуючим чинником, який забезпечує національну єдність, приносячи в суспільство мир і злагоду. Ось чому монархії, як і раніше, зберігаються навіть у тих країнах, де вони існують більш ніж номінально (наприклад, у Канаді або Австралії). При цьому сучасні конституційні монархії цілком можуть сприяти досягненню високого рівня легітимності та авторитету глави держави завдяки сприйняттю громадянами (підданими) інституту монархії як символу національної ідеї та національної історії. І в основі всього цього лежить принцип непорушності, безперервності та наступності державної влади, причому в тому самому вигляді, в якому вона й існувала впродовж тривалого часу. Таким чином, монархія - це не тільки форма правління, а й цілком певна система ідей, що символізують державний і суспільний порядок, заснований на державних принципах і традиціях. Сам же монарх, нині, є важливою складовою в певних політичних системах, відіграючи значну роль у суспільно-політичному житті. І хоча деякі дослідники вважають інститут монархії в сучасному суспільстві архаїзмом, такі його різновиди як конституційна, достатньо відповідають ідеї правової і соціальної держави та принципу поділу влади.

СПИСОК ДЖЕРЕЛІ І ЛІТЕРАТУРИ

1. A brief guide to British royal roles and responsibilities. *947.co*. URL: <https://947.co.za/articles/2022/09/10/a-brief-guide-to-british-royal-roles-and-responsibilities>
2. Abrams E. Democracy Promotion and the Monarchies. *Council on Foreign Relations*. 2021. URL: <https://www.cfr.org/article/democracy-promotion-and-monarchies>
3. Anckar C. Constitutional monarchies and semi-constitutional monarchies: a global historical study, 1800–2017. *Contemporary Politics*. 2021. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13569775.2020.1824360?needAccess=true>
4. Ansink J. The business case for monarchies. *Fortune*. 2013. URL: <https://fortune.com/2013/04/30/the-business-case-for-monarchies/>
5. Austin S. Countries With Monarchies. *U.S.News*. 2019. URL: <https://www.usnews.com/news/best-countries/slideshows/countries-with-current-monarchies?slide=3>
6. Brand Finance Monarchy 2017. URL: <https://brandirectory.com/reports/monarchy-2017/>
7. Bulmer E. Constitutional Monarchs in Parliamentary Democracies // International IDEA Constitution-Building Primer, 2017. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/constitutional-monarchs-in-parliamentary-democracies-primer.pdf>
8. Charles III and the future of the UK monarchy: looking abroad for clues. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/charles-iii-and-the-future-of-the-uk-monarchy-looking-abroad-for-clues-174074>
9. Constitutional Monarchy. *British Monarchist League*. URL: <http://www.monarchist.org.uk/constitutional-monarchy.html>

10. Ditter P. Mediating the Royal Family. Public Relations, Social Networks and Media Images of British Royalty since 1997. Examination Thesis, 2013. 106 p. URL: <https://www.grin.com/document/288264>
11. Does The Monarchy Benefit The UK's Economy? *Statista*. 2017. URL: <https://www.statista.com/chart/11972/does-the-monarchy-benefit-the-uks-economy/>
12. Economic importance of the British monarchy. *Businessline*. 2022. URL: <https://www.thehindubusinessline.com/opinion/economic-importance-of-the-british-monarchy/article65880024.ece>
13. Fact Check: do tourists visit Britain because of the royal family? *The Conversation*. 2017. URL: <https://theconversation.com/fact-check-do-tourists-visit-britain-because-of-the-royal-family-88335>
14. Foreign Policy and the British Monarchy | Economist/YouGov Poll: September 10 - 13, 2022. YouGovAmerica. URL: <https://today.yougov.com/topics/international/articles-reports/2022/09/14/foreign-policy-british-monarchy-economist-yougov>
15. Four times the Royals have gotten involved with politics. British Heritage Travel. 2022. URL: <https://britishheritage.com/royals/royals-involved-politics>
16. Guillen M. F. Symbolic Unity, Dynastic Continuity, and Countervailing Power: Monarchies, Republics, and the Economy. *Oxford University Press*, 2018. URL: https://faculty.wharton.upenn.edu/wp-content/uploads/2020/02/Symbolic_Unity_Monarchies_Republics.pdf
17. Guillen M. How Modern Monarchies Are Evolving. *Knowledge at Wharton*. 2019. URL: <https://knowledge.wharton.upenn.edu/article/monarchies-stability-royal-baby/>
18. Hazell R., Morris B. The role of monarchy in modern democracy. *The Constitution Unit Blog*. 2020. URL: <https://constitution-unit.com/2020/09/30/the-role-of-monarchy-in-modern-democracy/>
19. Herb M. Monarchism matters. The Middle East Channel. *Foreign Policy*. 2012. URL: <https://foreignpolicy.com/2012/11/26/monarchism-matters/>

20. Here's what the royal family actually does every day. *Insider*. 2022. URL: <https://www.insider.com/what-does-the-royal-family-do-2017-1>
21. Hirwani P. How much money does the royal family bring in tourism? *Yahoo! Sports*. 2022. URL: https://sports.yahoo.com/much-money-does-royal-family-113017760.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2x1LmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAJxVEtqJY7vMrvjFuN9LmPJGBYs5LeB6sxsixWEv8sxzuOxMIOYhRFZ6SFMuO6CfWiiEqGew-_S77C3seY7cFqzuv-t7nad7Xd_lCnLAeLILi3cWGNdbdLPcH2iBbj6Ok0aUIPmQrS2b3ir9UTcpZ9T888E8vaU4kZqQUf8ZldE7
22. How much money does the royal family bring in tourism? *Independent*. 2022. URL: <https://www.independent.co.uk/life-style/royal-family/royal-family-tourism-queen-elizabeth-b2171049.html>
23. How Our Canadian Monarchy Works Within the Constitution. *La Ligue Monarchiste Du Canada*. URL: <https://www.monarchist.ca/index.php/students-and-teachers/canada-s-monarchy/how-the-monarchy-works>
24. How the Royal Family Actually Makes Their Money. *Oprah Daily*. 2022. URL: <https://www.oprahdaily.com/entertainment/tv-movies/a29862205/british-royal-family-money/>
25. How the world's monarchs are adapting to modern times. *The Week*. URL: <https://theweek.com/articles/847076/how-worlds-monarchs-are-adapting-modern-times>
26. Inside The Life of Qatar's Royal Family. *YouTube Channel*. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=orZO3x8QoWU>
27. Is having a monarchy better for your economy? *CNBC*. 2015. URL: <https://www.cNBC.com/2015/08/07/is-having-a-monarchy-better-for-your-economy.html>
28. Kennedy S. How the UK Economy Changed in Seven Decades. *Bloomberg*. 2022. URL: <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2022-09-09/what-s->

[happening-in-the-world-economy-how-uk-changed-under-queen-elizabeth-ii?leadSource=verify%20wall](#)

29. Keogh E. Queen Elizabeth II – Her Diplomacy in Numbers. *British Foreign Policy Group*. URL: <https://bfpg.co.uk/2022/09/queen-elizabeth-diplomacy-in-numbers/>
30. Khazan O. Is the British Royal Family Worth the Money? *The Atlantic*. 2013. URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/07/is-the-british-royal-family-worth-the-money/278052/>
31. King Charles III: A Modern Monarch. *Sky News*. YouTube Channel. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WpFuTCZ05p4>
32. Kostiner J. Monarchy in the modern era. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/monarchy/Monarchy-in-the-modern-era>
33. Langewiesche D. Monarchy – Global. Monarchical Self-Assertion in a Republican World. *The Journal of Modern History*, 2017.
34. Lord C. U.K. royal family pumps billions into the economy. The queen's death may change that. *GlobalNews*. 2022. URL: <https://globalnews.ca/news/9123360/queen-elizabeth-death-economic-impact-royal-family/>
35. Lynch C. Foreign Policy: The Mixed Bag Of Royal Diplomacy. *NPR*. 2010. URL: <https://www.npr.org/2010/12/02/131750517/foreign-policy-the-mixed-bag-of-royal-diplomacy>
36. Matthews L. Do Monarchies Have Higher Rates of Economic Growth? *Mises Institute*. 2021. URL: <https://mises.org/power-market/do-monarchies-have-higher-rates-economic-growth>
37. McBride J. What Will King Charles III Mean for the British Monarchy Overseas? Council on Foreign Relations. 2022. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/what-will-king-charles-iii-mean-british-monarchy-overseas>
38. McBride J. What Will King Charles III Mean for the British Monarchy Overseas? 2022. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/what-will-king-charles-iii-mean-british-monarchy-overseas>

39. McGreevy N. Elizabeth II Was an Enduring Emblem of the Waning British Empire. *Smithsonian Magazine*. 2022. URL: <https://www.smithsonianmag.com/history/elizabeth-ii-was-an-enduring-emblem-of-the-waning-british-empire-180979613/>
40. McLean R.R. Royalty and diplomacy in Europe. *Cambridge University Press*. 2001. 24 p. URL: <http://assets.cambridge.org/052159/2003/sample/0521592003WS.pdf>
41. Murphy P. The Queen's Diplomacy. Why the Commonwealth May Be Elizabeth II's Greatest—and Most Fragile—Legacy. *Foreign Affairs*. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/europe/queens-diplomacy>
42. One of the world's oldest monarchies. *Denmark.dk*. URL: <https://denmark.dk/people-and-culture/monarchy>
43. Otnes C.C., Maclaran P. How the British Royal Family Became a Global Brand. *The Atlantic*. 2015. URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/10/british-royal-monarchy-queen-elizabeth/411388/>
44. Palmer N. J. The Peculiar Attraction of Royalty for Tourism and the Popular Cultural Construction of 'Royal Tourism', 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/305687646_The_Peculiar_Attraction_of_Royalty_for_Tourism_and_the_Popular_Cultural_Construction_of_%27Royal_Tourism%27
45. Penler A. The Queen: our greatest diplomatic asset. *The World Today*. *Chatham House*. 2022. URL: <https://www.chathamhouse.org/publications/the-world-today/2022-10/queen-our-greatest-diplomatic-asset>
46. Pillalamarri A. Why Monarchies Are Still Relevant and Useful in the 21st Century? *The Diplomat*. 2014. URL: <https://thediplomat.com/2014/06/why-monarchies-are-still-relevant-and-useful-in-the-21st-century/>
47. Porananond P., King V.T. Tourism and Monarchy in Southeast Asia, 2016. URL: <https://www.cambridgescholars.com/resources/pdfs/978-1-4438-9949-9-sample.pdf>

48. Position and role as head of state. Royal House of the Netherlands. URL: <https://www.royal-house.nl/members-royal-house/king-willem-alexander/position-and-role-as-head-of-state>
49. Queen Elizabeth II's impactful 70-year reign maintains tradition of intense public image management. *The Daily Targum*. 2022. URL: <https://dailytargum.com/article/2022/02/queen-elizabeth-iis-impactful-70-year-reign-maintains-tradition-of-intense>
50. Roland E. What Does the British Royal Family Actually Do? Reader's Digest. 2021. URL: <https://www.rd.com/list/british-royal-family-jobs/>
51. Royal Soft Power: The British Royal Family as Public Diplomats. *LSE International History*. 2022. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/lseih/2022/06/30/royal-soft-power-the-british-royal-family-as-public-diplomats/>
52. Sanderson E. Can the Monarchy Keep Calm and Carry On? *GlobalAffairs*. URL: <https://globalaffairs.org/commentary-and-analysis/blogs/can-monarchy-keep-calm-and-carry>
53. Scott B. J. Queen Elizabeth II was Britain's lead ambassador. *The Washington Post*. 2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/09/10/queen-elizabeth-diplomacy-international-relations/>
54. Spruk R. Garoupa N. Is Constitutional Monarchy Good for Economic Growth? 2021. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3837245
55. Stavestrand E. Freedom and Stability in Contemporary Monarchies: Testing the Theory of Monarchical Exceptionalism.
56. Tate K. The British Monarchy And Empire: The Formal and Informal Power of the Monarchy In Relation To the Empire From Queen Elizabeth I to Queen Elizabeth II. Carroll College. Montana, 2012, 104 p. URL: https://scholars.carroll.edu/bitstream/handle/20.500.12647/2497/TateK_2012final.PDF?sequence=1&isAllowed=y
57. The British Monarchy: FAQs. *UCL*. URL: <https://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/research-areas/monarchy-church-and-state/british-monarchy-faqs>

58. The Curious Resilience of Modern Monarchies. The Chicago Council on Global Affairs. URL: <https://www.thechicagocouncil.org/events/curious-resilience-modern-monarchies>
59. The Dark Secret Behind the Royal Family's Wealth. VICE. YouTube Channel. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZmcnSs58uVk>
60. The Dramatic Ups & Downs Of The British Royal Family | Royal Secrets: Part 1. Real Royalty. YouTube Channel. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hy9udJupMwI>
61. The Firm: Britain's royal 'institution' explained. CNN. 2021. URL: <https://www.cnn.com/2021/03/08/uk/royal-family-structure-explainer-scli-intl-gbr/index.html>
62. The King's constitutional role. The Royal House of Norway. URL: <https://www.royalcourt.no/seksjon.html?tid=29977>
63. The monarchy sees a minor improvement in public opinion. YouGov. 2022. URL: <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2022/09/17/monarchy-sees-minor-improvement-public-opinion>
64. The Monarchy: Last Week Tonight with John Oliver (HBO). LastWeekTonight. YouTube Channel. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KWterDbJKjY>
65. The pros and cons of constitutional monarchy. Cato Unbound. 2021. URL: <https://www.cato-unbound.org/2021/06/16/mauro-f-guillen/monarchy-economy/>
66. The Queen and Diplomacy. Royal.Uk. URL: <https://www.royal.uk/queen-and-diplomacy>
67. The Queen's main tasks are to represent Denmark abroad and to be a figurehead at home. The monarchy today. Kongehuset. URL: <https://www.kongehuset.dk/en/the-monarchy-in-denmark/the-monarchy-today/>
68. The Role of Monarchy in Modern Democracy. Talking Humanities. 2020. URL: <https://talkinghumanities.blogs.sas.ac.uk/2020/10/06/the-role-of-monarchy-in-modern-democracy/>

69. The role of the Monarchy. *Royal.UK*. URL: <https://www.royal.uk/role-monarchy>
70. These are the roles of a monarch in the United Kingdom. *CNBCTV18*. URL: <https://www.cnbc18.com/world/these-are-the-roles-of-a-monarch-in-the-united-kingdom-14690161.htm>
71. Types of Monarchy in the Current World. *UNAcademy*. URL: <https://unacademy.com/content/upsc/study-material/general-awareness/types-of-monarchy-in-the-current-world/>
72. University of Bergen, Department of Comparative Politics, Master thesis. 2013, 104 p. URL: <https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/7267/109005647.pdf?sequence=1>
73. Valued at £67 Billion, the Monarchy is Britain's Greatest Treasure. URL: https://brandfinance.com/wp-content/uploads/1/brand_finance_monarchy_press_release.pdf
74. Walker C. What's ahead for the British monarchy? *Wake Forest News*. 2022. <https://news.wfu.edu/2022/09/09/whats-ahead-for-the-british-monarchy/>
75. What are the differences between the Royal Family, 'the firm' and 'the institution'? *ITV*. URL: <https://www.itv.com/news/2021-03-10/what-are-the-differences-between-the-royal-family-the-firm-and-the-institution>
76. What Is a Monarchy? *ThoughtCo*. 2021. URL: <https://www.thoughtco.com/what-is-a-monarchy-1221597>
77. What is the Role of the Monarchy in UK? *Political Science*. 2020. URL: <https://www.politicalscienceview.com/what-is-the-role-of-the-monarchy/>
78. What is the role of the monarchy? *UCL*. URL: <https://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/explainers/what-role-monarchy#:~:text=The%20monarch%20is%20head%20of%20state&text=Her%20main%20functions%20as%20head,that%20they%20have%20become%201aw.>

79. What powers does the new King have? *The Week*. URL: <https://www.theweek.co.uk/royal-family/97645/how-much-power-does-the-royal-family-have>
80. What the British Monarchy Actually Does—And How Hard It Would Be To Abolish It. *Time*. 2022. URL: <https://time.com/6213624/what-does-british-monarchy-do/>
81. Why Monarchies Rule When It Comes to Standard of Living. Knowledge at Wharton. 2018. URL: <https://knowledge.wharton.upenn.edu/article/monarchies-good-economies/>
82. Why Monarchy? The Rise and Demise of a Regime Type. URL: https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/84589/Monarchy_43_full+app+%26+text_anon.pdf?sequence=5
83. Will the revelations about the Royal Family affect Britain's tourist industry? Euronews.Travel. 2021. URL: <https://www.euronews.com/travel/2021/03/10/will-the-revelations-about-the-royal-family-affect-britain-s-tourist-industry>
84. Wood S. What Is the Monarch's Role in British Government? *History*. 2022. URL: <https://www.history.com/news/what-is-the-queens-role-in-british-government>
85. Волощук О. Роль глави держави в механізмі реалізації зовнішньої політики держави. National University "Odessa Law Academy". 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/295908876_Rol_glavi_derzavi_v_mehanizmi_realizacii_zovnisnoi_politiki_derzavi
86. Корецька Ю. Конституційні монархії в сучасному світі: автореф. маг...Миколаїв, 2019. 14с.
87. Сухонос В.В. Монархія як державна форма: історико-теоретичний та конституційно-правовий аспекти //Монографія, 2010. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/46470/1/Sukhonos_ml_monarhiya.pdf;jsessionid=13D80A62B282934394CEFFDAE5C75509

88. Хаустова М.Г., Терещук Д.С. Монархія як особлива форма державного правління // Юридичний науковий електронний журнал, 2019. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/10.pdf
89. Черногор Я. Монархічна форма правління та особливості зовнішньої політики скандинавських країн (на прикладі Данії, Швеції та Норвегії). Збірник наукових праць. Випуск 48, с. 43- 52. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15997/06-Chornogor.pdf?sequence=1>

